

LUNDS
UNIVERSITET

Språket som skapar krisen

En kvalitativ textanalys av språket som diskuterat och
rapporterat flyktingfrågan i media under två tidsperioder i svensk historia

Louise Burenby

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK61
Termin: Höstterminen 2017
Handledare: Rouzbeh Parsi
Omfång: 14 392 ord

Abstract

In this study, newspaper articles from two periods in Swedish history, 1990-1993 and 2014-2016, are subject to textual analysis. Between the years under review, Sweden received an unusually high number of refugees, and the ensuing debate has been both extensive as well as controversial. As a result of this debate a number of political decisions have been taken to restrict people's ability to immigrate, as well as their ability to stay in Sweden.

The purpose of the study is to analyze newspaper articles in an effort to discern whether the language used in the media landscape affects the debate, or indeed indicates a change. I intend to investigate whether there is evidence that language, concepts and words are weaponized in the debate, and whether there are links between language and socio-political developments in the matter. The study is conducted using different text-analytical perspectives that visualize the interaction between text and context. Thus, the context that the text intervenes in is of importance.

In summary, an alarming language is identified polarizing the debate and presenting the issue of refugees as a crisis for the nation and the welfare state. The newspaper articles contain many examples of politically oriented and value driven language. Further a correlation between language use and the broader societal debate, as well as in the political domain, is established.

Keywords: refugees, refugee crisis, asylum, text analysis, newspapers articles, media, Helge Jordheim, Reinhert Koselleck, Michel Foucault, Quentin Skinner

Abstrakt

I det här arbetet görs en textanalys av tidningsartiklar från två tidsperioder i svensk historia. Mellan de år som undersöks (1990-1993 och 2014-2016) har Sverige mottagit ett ovanlig högt antal flyktingar, och debatten kring situationen har varit omfattande och omstridd. Under båda perioderna har en rad politiska beslut fattats som inskränkt människors möjlighet att komma till, men också stanna i Sverige.

Arbetets syfte är att analysera tidningsartiklarna för att problematisera språket i dem. Jag kommer undersöka om det finns tecken på att språket, begreppen och orden fungerar som vapen i den politiska diskussionen, och om det finns en korrelation mellan språket och den samhälleliga och politiska utvecklingen i frågan. Undersökningen görs med hjälp av olika textanalytiska perspektiv som synliggör samspelet mellan text och kontext. Därmed utgör tiden och sammanhanget texten intervenerar i en viktig del av arbetet.

Sammanfattningsvis identifieras ett alarmerande språk i debatten där flyktingfrågan framställs som en kris för Sverige. Artiklarna innehåller många exempel på ett politiskt riktat och värdeladdat språk, och ett samband mellan språket och debattens utveckling i såväl samhälle som politik konstateras.

Nyckelord: flyktingar, flyktingkris, asyl, textanalys, tidningsartiklar, media, Helge Jordheim, Reinhart Koselleck, Michel Foucault, Quentin Skinner

Innehållsförteckning

<u>1</u>	<u>INLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	ARBETETS SYFTE & PROBLEMFÖRMULERING	2
1.2	MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR	2
1.2.1	PRIMÄRMATERIAL	3
1.2.2	SEKUNDÄRMATERIAL	4
1.2.3	SAMHÄLLE OCH POLITIK	4
1.2.4	MEDIAS ROLL	5
<u>2</u>	<u>METOD & TEORI</u>	<u>7</u>
2.1	METOD: EN TEMATISKT STRUKTURERAD TEXTANALYS	7
2.2	TEORI: EN NY FILOLOGI	9
2.2.1	TRE PERSPEKTIV PÅ TEXTTOLKNING	9
<u>3</u>	<u>LITTERATURÖVERSIKT OCH TIDIGARE FORSKNING</u>	<u>13</u>
3.1	NYCKELBEGREPP	13
3.2	MEDIA	14
<u>4</u>	<u>ETT KONTEXTUELLT RAMVERK</u>	<u>16</u>
4.1.1	SAMHÄLLSKONTEXTEN UNDER 1990-TALET	16
4.1.2	SAMHÄLLSKONTEXTEN UNDER 2010-TALET	20
<u>5</u>	<u>UNDERSÖKNING & ANALYS</u>	<u>23</u>
5.1	ETT ALARMERANDE SPRÅK I FLYKTINGFRÅGAN	23
5.2	1990-TALET: ETT BELASTNINGSPERSPEKTIV MED NATIONALISTISK GRUND	24
5.3	2010-TALET: ETT FORTSATT BELASTNINGSPERSPEKTIV OCH EN SÄKERHETISERING AV FRÅGAN	26
5.4	NÄR POLITIKER UTTALAR SIG	31
5.4.1	1990-TALET	31
5.4.2	2010-TALET	33
5.5	NYANSER I FLYKTINGFRÅGAN	38
5.6	KAMPEN FÖR KONTROVERSERNA	40
5.7	RESULTAT & SAMMANFATTNING	41
<u>6</u>	<u>SLUTSATS</u>	<u>42</u>
	<u>REFERENSER</u>	<u>44</u>

1 Inledning

2010-talet är en turbulent tid i Sveriges historia sett ur ett politiskt och samhälleligt perspektiv. Såväl den mediala som samhälleliga och politiska debatten domineras av tidens mest brännande och omtvistade fråga: *flyktingkrisen*. Begreppet kommer att utgöra ett signum för denna period då flera människor än någonsin tidigare befinner sig på flykt i världen. I media rapporterar man från krigets Syrien och tidningarna fylls av bilder på människor som i överlastade båtar försöker korsa Medelhavet och ta sig till det trygga Europa.

För många är Sverige drömdestinationen och landet tar emot ett stort antal asylansökningar från personer som lyckats ta sig enda fram. Viljan att hjälpa är stor och det tycks självklart att välkomna de människor som flyr det fasansfulla. Men snart börjar kritiska röster höras och man kan läsa att flyktingmottagandet utsätter de svenska systemen för hårda påfrestningar som tär på välfärdsstatens tillgångar. Motståndet får snart gehör: år 2015 lägger Sveriges regering fram ett förslag om åtgärder för att minska flyktingmottagandet i landet. Man säger att man inte klarar av mer, och förslaget, som får stöd i riksdagen, innebär en politisk tvärvändning och hårda restriktioner i immigrationspolitiken. Sverige lägger sig på EU:s miniminivå beträffande flyktingmottagande.

Den som följt debatten och rapporteringen i media har fått läsa om en kris som tycks sakna motstycke i svensk historia. Jag fann undergångsretoriken intressant och kommer i det här arbetet undersöka den språkliga dimensionen av hur frågan hanterats. Min ursprungliga upplevelse var att det anklagande fingret riktades mot de som hade det absolut värst, och att situationen främst framställdes som en kris för Sverige, inte en kris för de som flytt.

Jag ville fördjupa mig i debatten och försöka förstå den utveckling som skett. I det här arbetet kommer därför opinionen, samhällskontexten och den politiska utvecklingen tas i beaktande när det språk som rapporterat och diskuterat flyktingmottagandet undersöks. För att ge undersökningen spänst och perspektiv görs ett historiskt nedslag i 1990-talet. Under denna tid rådde en liknande flyktingsituation i Sverige till följd av kriget på Balkan.

1.1 Arbetets syfte och problemformulering

Den åsikt som uttrycks i en debattartikel och den världsuppfattning som yttras i en intervju uppstår inte i ett vakuum. Inte heller är de begrepp som klär idéerna slumpmässiga eller statiska. En rad omständigheter möjliggör eller omöjliggör olika förhållningsätt, och vilket språk som anses legitimt att uttrycka en åsikt med. Samtidigt kan ord och begrepp laddas med olika värden, riktas med ambition att påverka. Det är utifrån denna problematisering av språket tidningsartiklar gällande flyktingfrågan ska undersökas.

Tidningsartiklarna är från två tidsperioder i den svenska historien då ett stort antal människor flytt till Sverige och flyktingfrågan utgjort en stor politisk och samhälls- diskussion. Syftet är att analysera språket i texterna för att undersöka hur man uttryckt sig, och vad ett visst språk och uttryckssätt kan betyda och leda till.

Det sammanhang som frågan existerat inom är relevant för undersökningen och utifrån det kontextuella ramverk som ges i kapitel 3 kommer vi kunna undersöka om, och i så fall vilka samspel som finns mellan språkbruket och den politiska och samhälls- ligen utvecklingen. Syftet är att kunna skapa en mer nyanserad förståelse för debattens form och riktning.

Till följd av det höga antalet asylansökningar fattades en rad politiska beslut som inskränkte flyktingars rättigheter i Sverige under både 1990-talet och 2010-talet. Som en del av undersökningen kommer dessa kontrasteras mot primärmaterialet.

Med avstamp i Helge Jordheims ”nya filologi” och tre textanalytiska perspektiv har ett teoretiskt och metodologiskt ramverk som möjliggör en holistisk läsning av tidningsartiklarna utformats. Genom detta kan vi undersöka hur språket verkar i korrelation med kontexten. Vilka ord och begrepp används? Är de värdeladdade, hur? Vad kan sägas och vem kan säga vad, var? Går det urskönja en tydlig riktning hos den som talar, och vad betyder i så fall det?

1.2 Material och avgränsningar

Med en förståelse för språket som maktbärare genom sin förmåga att skildra en verklighet, formulera ett problem och styra debatter kommer en rad tidningstexter undersökas i denna uppsats. Nyhetsartiklar, debattartiklar, reportage och interjuver har valts ut för att

språket i ett nyanserat garn av texter ska kunna undersökas och problematiseras. Ett kontextuellt ramverk som skildrar det sammanhang texterna skrivits inom utgör en viktig del av undersökning. Tanken är att detta ska möjliggöra en mer nyanserad analys.

1.2.1 Primärmaterial

Primärmaterialet består av ett 30-tal tidningsartiklar som behandlar flyktingsituationen under två tidsperioder då denna varit en stor politisk och samhällelig fråga. Artiklarna kommer från Sveriges fyra största dagstidningar *Dagens Nyheter* (DN), *Svenska Dagbladet* (SvD), *Aftonbladet* och *Expressen* gällande tidsperioderna 1990-1993 och 2014-2016. Tidningarna skiljer sig åt, DN och SvD för en djupare politisk diskussion medans *Aftonbladet* och *Expressen* har mer lättillgängliga texter. Samtliga har dock ett stort antal läsare och med sin möjlighet att påverka människors uppfattningar i frågor får de betraktas som tongivande i debatten.

Ytterligare två källor finns med i primärmaterialet: Tidningarnas Telegrambyrå och SvT Opinion. Anledningen är att det varit svårt att hitta artiklar där vissa betydande perspektiv och personer kommer till tals i de ursprungliga källorna. Då ambitionen är att undersöka ett nyanserat och representativt material har TT och SvT varit nödvändiga att ta med.

Sök- och urvalsprocessen har gjorts genom artikeldatabasen Retriever som Lunds Universitet tillhandahåller. I denna finns tidningsartiklar från svenska tidskrifter samlade och databasen har en sökfunktion som gör att man lätt kan hitta artiklar gällande det ämne man vill undersöka. I detta arbete har tidsperiod, tidskrifter samt ord och begrepp använts för att ringa in och kartlägga diskussionen gällande flyktingfrågan. Namn på aktuella politiker har använts som sökord, men också begrepp som *flyktingar*, *asyl*, *kris* och *flyktingkris/flyktingkrisen*.

Syftet med arbetet är att undersöka och problematisera det språkbruk som använts gällande flyktinginvandring under två tidsperioder. Den senare (2014-2016) kommer ges något mer utrymme medan den tidigare (1990-1993) fungerar som ett historiskt nedslag för att ge undersökningen historisk spänst. Det språkbruk som används i debatterna kommer analyseras utifrån sina respektive kontexter med hjälp av det ramverk som redogörs för i kapitel tre.

Genom att analysera texter från de mest lästa tidningarna får man en bild av vad det svenska folket läser och utifrån vilken verklighetsskildring och problemformulering uppfattningar formas. Att primärmaterialet består av en blandad kompot texttyper (debattartiklar, intervjuer, reportage och ledare) där personer från flera positioner kommer till tals är i linje med undersökningens syfte och ambition: att fånga en helhetsbild av debatten och dess språkbruk. Med detta sagt är jag medveten om att såväl TV som radio och internet är forum varifrån människor hämtar information och följer den samhälleliga och politiska debatten. I det här arbetet kommer vi dock enbart fokusera på tidningstexter och analysera det språkbruk som används när flyktingfrågan hanterats där.

1.2.2 Sekundärmaterial

I sekundärmaterialet ingår forskning som behandlar medias makt och påverkan, samt litteratur gällande de två undersökta tidsepokerna ur ett samhälleligt och politiskt perspektiv med fokus på flyktingfrågan. Det sistnämnda kommer kort presenteras nedan för att hanteras mer ingående i det kontextuella och historiska kapitlet längre fram.

1.2.3 Samhälle och politik

Flera källor har använts för att ringa in den politiska utvecklingen i Sverige gällande de undersökta tidsperioderna. *Hundra år av svensk politik* har hjälpt mig att kartlägga det politiska läget i generella drag, och sedan kompletterats med forskning som fokuserat på flyktingpolitiken mer specifikt.¹ *Ingenmansland* ger en närmare insyn i den migrationspolitiska diskussionen och samhällsopinionen under 1990-talet, vilket också *Välkommen till Sverige?* gör.² Hur den immigrationspolitiska diskussionen i Sverige har förändrats och antagit en säkerhetsdiskurs beskrivs i *The Securitisation of Migration*.³ I boken *Refugees in International Relations* behandlas samma ämne.⁴

¹ Nilsson, Torbjörn, *Hundra år av svensk politik*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning, 2009.

² Demker, Marie & Malmström, Cecilia, *Ingenmansland?: svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning*, Studentlitteratur, Lund, 1999.

³ Abiri, Elisabeth, *The securitisation of migration: towards an understanding of migration policy changes in the 1990s: the case of Sweden*, Diss. (sammanfattning) Göteborgs universitet, 2000.

⁴ Hammerstad, Anne, UNHCR and the Securitization of Forced Migration, in Betts, Alexander & Loescher, Gil (red.) *Refugees in international Relations*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 240-241.

Vid en inläsning av det svenska 1990-talet är den ”rasistiska vågen” utmärkande och Gellert Tamas bok *Lasermannen: En bild av Sverige* har därför varit av värde för att kunna ringa in denna aspekt. Boken berättar om John Ausonius som med rasistiska motiv mördade en person och skadade elva personer mellan år 1991-1992. Tamas skildrar en tid i Sverige med utbredd främlingsfientlighet, rasism och växande högerextremism.

Under både 1990-talet och 2010-talet har missnöjespartier med invandrar-kritik som huvudfråga fått stort folkligt stöd och politiskt inflytande. Ny demokrati tog sig in i den svenska riksdagen 1991 med 6,7% av rösterna⁵ och boken *Clownen som slutade skratta* ger en förståelse för partiet och dess politiska profil.⁶

Ny demokrati är intressant att sätta i relation till Sverigedemokraterna som är 2010-talets motsvarighet. Partiet gjorde riksdagsentré 2010 med 5,7% av rösterna⁷ och i *Den blå-bruna röran* beskrivs partiet och dess politiska förändringsprocess. Boken har varit relevant för en djupare förståelse av det politiska klimatet och den nationalistiska utvecklingen i Sverige under 2010-talet.⁸

1.2.4 Medias roll

Institutet för mediastudier publicerade 2016 en bok innehållandes åtta essäer som behandlar medias rapportering gällande flyktingar och invandring samt medias bristande trovärdighet hos folket.⁹ Samtliga essäeförfattare är kända journalister, och vissa av dem menar att det skett viss självzensur i rapporteringen. Man har inte velat spåda på

⁵ Statistiska Centralbyrån. Valresultat över tid. https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/val-och-partier/valresultat-over-tid/#story_a9bf9548-dff8-4ead-a19b-af3249a5481f, (Hämtad 2017-12-7).

⁶ Sjöberg, Thomas, *Clownen som slutade skratta: ett porträtt av det högerpopulistiska partiet Ny demokrati, Ian Wachtmeisters och Bert Karlssons skötebarn*. Stockholm: Telegram, 2014.

⁷ Statistiska Centralbyrån. Från fem till åtta partier i riksdagen. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/val-och-partier/valresultat-over-tid/> (Hämtad 2017-12-20).

⁸ Winborg, Mats, *Den blåbruna röran: SD:s flirt med Alliansen och högerns vägval*. Stockholm: Leopard, 2016.

⁹ Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediastudier, Stockholm, 2016.

främlingsfientlighet kring vissa grupper, spela rasistiska partier i händerna eller själv framstå som rasistisk. Lasse Granestrand beskriver en ”fixering vid att inte gynna SD.”¹⁰

Men bilden är delad och det finns samtidigt forskning som säger att det inte alls sker någon censur, tvärt emot används ett invandrarfientligt språk i media:

[...] De flesta studier som finns kring hur medier bevakar invandring pekar på det motsatta; att människor med utländsk bakgrund ofta skildras som problem eller hot och förknippas med kriminalitet. Etniska minoriteter beskrivs stereotypt och kommer till tals i mycket mindre utsträckning än andra.¹¹

Även journalister vittnar om detta:

Hösten 2015 fick detta sverigedemokratiska språk sitt mediala genombrott. Flyktingarna avhumaniserades till ”volymmer” och ”asyltryck” och invändningar avfärdades som ”naivitet”. Politikerna började tävla om att sätta politik på den allt hårdare retoriken.¹²

Motsägelser av detta slag indikerar på det som Anders Lindeberg lyfter i sin essä: ett polariserat debattklimat frågan.¹³

¹⁰ Granestrand, Lasse, ”Mina sjugosju år med flyktingfrågan och hur jag kom fram till att medierna (och politikerna) misskött den” i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016.

¹¹ Djalaie, Rouzbeh, ”Ett långsamt paradigmskifte i migrationsjournalistiken”, i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016.

¹² Lindberg, Anders, ”Som små doser arsenik”, i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016.

¹³ Lindberg, 2016.

2 Metod och Teori

Vi har nu kommit till den del som behandlar arbetets metod och teori. Då vi vill göra en holistisk analys av språket, och kommer undersöka artiklar från två olika tidsperioder och samhällskontexter, behövs ett metodologiskt och teoretiskt ramverk som tillåter oss att fokusera på såväl språk (hur har man pratat om saken) som kontext (utifrån vilken verklighet har detta skett) samtidigt. Hur detta utformats förklaras i föreliggande del, men innan vi går vidare ska det artikuleras att metod och teori går hand i hand genom undersökningen. De verktyg som används för att läsa texterna används också för analysen av dem.

2.1 Metod: en tematiskt strukturerad textanalys

Undersökningen görs genom en textanalys som bygger på ett antal relevanta begrepp och teman. Det metodiska tillvägagångssättet har utformats med hjälp av Helge Jordheims bok *Läsningens Vetenskap*, och i samspel med undersökningens material.

Jag började ta mig an materialet genom en övergripande läsning av ett större antal artiklar som rapporterade och diskuterade flyktingfrågan under de utvalda tidsperioderna. Som en del av det metodologiska tillvägagångssättet utgick jag från en rad textanalytiska begrepp och perspektiv hämtade från Reinhart Koselleck, Michel Foucault och Quentin Skinner. Under läsningen kunde flera återkommande och dominanta teman identifierades i diskussionen. Begrepp som *kris*, *flyktingar*, *flyktingkris*, *flyktingströmmar*, *asylsökande* och *systemkollaps* är exempel på sådana, och utifrån dessa kunde jag ringa in diskussionen ytterligare. Därefter gjorde jag en tematisk uppdelning baserad på artikelförfattare och innehåll. Vem uttalade sig, en politiker eller journalist? Vilken ton och riktning kunde jag utläsa i språket? Av de artiklar som innehöll fles tydliga teman, nyckelbegrepp och intressanta språkliga dimensioner gjordes en närmare läsning och analys utifrån arbetets teoretiska ramverk. På så sätt har anmärkningsvärda iakttagelser och mönster kunnat blottläggas i språket som hanterat flyktingfrågan.

Jag kommer nu förklara de textanalytiska perspektiv som jag har använt för att utforma metoden.

I *Läsningens Vetenskap* sammanförs tre olika textanalytiska utgångspunkter för att möjliggöra en holistisk läsning av ett material. Det ena är historiken Reinhart Kosellecks begreppshistoriska perspektiv. Här ses begrepp som betydelsystem utifrån vilka människor skapar, relaterar till och förstår världen. Begreppens mening och de värden de laddas med blir avgörande. Då människan förstår verkligheten genom begreppen har språket en förmåga att förändra hur människan förhåller sig till världen. Samtidigt är begreppen människans, och ett språk speglar därmed hur en person uppfattar världen. På så sätt kan ett begrepps betydelse förändras i samspel med hur den samhällsliga kontexten utvecklas.¹⁴ Att begreppen laddas med nya värden och ändrar innebörd kallar Koselleck för *smygande övergångsprocesser*.¹⁵

Det andra textanalytiska verktyg jag använder kommer från Michel Foucault och handlar om diskurser. Foucault menar att texter och formuleringar är underkastade vissa mekanismer och procedurer som kontrollerar vad som kan sägas, och med hjälp av diskursanalysen kan den ordning och diskurs som dominerade det fält en text skrevs inom blottläggas och tolkas.¹⁶

Quentin Skinners talhandlingsorienterade perspektiv utgör det sista redskap som jag har använt i läsningen av artiklarna. Talhandlingsteorin fokuserar på texten i sin kontext, och vad en författare försöker åstadkomma genom sitt språk. Skinner menar att språket är ett vapen inom en konkret politisk kontext och används för särskilda syften. Det Skinner kallar *manipuleringen av konventioner* är ett exempel på hur språket kan användas som politiskt vapen.¹⁷ I det teoretiska ramverket nedan ges en närmare introduktion av textanalysens begrepp och förhållningssätt.

¹⁴ Friberg, Anna, *Demokrati bortom politiken: en begreppshistorisk analys av demokratibegreppet inom Sveriges socialdemokratiska arbetareparti 1919–1939*. Diss. Härnösand: Mittuniversitetet, 2013, s. 56.

¹⁵ Jordheim, Helge, *Läsningens vetenskap: utkast till en ny filologi*, Anthropos, Gråbo, 2003, s. 157.

¹⁶ Jordheim, 2003, s. 136.

¹⁷ Jordheim, 2003, s. 145.

2.2 Teori: en ny filologi

”Förutom *ord* och *betydelser* så rymmer språket även *krafter* och *handlingar*. Därför är det aldrig neutralt, utan partiskt. Aldrig genomskinligt, utan överlagrat.”¹⁸ Citatet kommer från Helge Jordheim som i sin bok *Läsningens Vetenskap* presenterar en ny filologisk metodologi. I denna sammanför han tre förhållningssätt till texttolkning och låter dem komplettera varandra. Jordheims syfte är att tillhandahålla en metodologisk läsning av texter som fokuserar på både språk och kontext för att synliggöra den växelverkan som sker dem emellan.

För det här arbetet har relevanta delar och begrepp från dessa tre textanalytiska perspektiv valts ut. Innan de förklaras närmare vill jag understryka att det är tre omfattande teorier som Jordheim sammanför i *Läsningens Vetenskap*, och det är omöjligt att göra rättvisa åt dem i en kandidatuppsats. Även Jordheim har fått kritik för sitt försök att sammanföra dem och försöka skapa en ny filologi. Leidulf Melve sammanfattar en del av denna kritik i sin recension av boken där han skriver att Jordheim kritiseras för att tolka och vrida på teoretiska resonemang för att få dem att passa in i den filologi han ämnar skapa. Vidare menar Melve att Jordheim verkar besitta omfattande kunskaper om de teoretiker han sammanför, men på ett selektivt sätt tar upp kritik emot dem: enbart när kritiken stödjer hans egna resonemang behandlas den.¹⁹

Jag vill därmed poängtera att enbart *delar* av de textanalytiska perspektiven har valts ut för denna undersökning, med ambitionen att skapa ett balanserat teoretiskt ramverk som passar primärmaterialet och undersökningens syfte. Dessa kommer presenteras i föreliggande del.

2.2.1 Tre perspektiv på texttolkning

Koselleck, Foucault och Skinner har tre olika filologiska förhållningssätt och Jordheim menar att de tre perspektiven belyser olika delar som är viktiga för att kunna tolka texter utan att låta någon dimension gå förlorad. Hans sammansättning av dessa teorier

¹⁸ Jordheim, 2003, s. 17.

¹⁹ Melve, Leidulf, 'Helge Jordheim, Lesningens vitenskap: Utkast til en ny filologi. (Oslo: Universitetsforlaget, 2001). 293 pp. *Scandinavian Journal of History*, vol. 28, no. 3/4, pp. 316-318, 2003, s. 316, 318.

möjliggör därmed en holistisk läsning av ett material där språkets betydelse synliggörs genom korrelationen mellan text och kontext.

Koselleck hanterar begreppshistoria och belyser språkets betydelse för hur människan förstår och uppfattar världen. Han menar att begrepp kan laddas med olika värden och genom att sin förmåga att byta mening och innebörd, kan förändra vår förståelse för omvärlden.²⁰ Språket är enligt Koselleck utlämnat åt historiska processer och förändringar, men det bidrar samtidigt till att påverka dessa. På så vis kan språket förändra, men också fungera som en indikator på att förändring skett.²¹

Koselleck förklarar hur ord kan värdeladdas genom *ideologisering* och *politisering*.²² Det förstnämnda beskriver ”the extent to which concepts could be incorporated into ideologies”²³ medan politisering förklarar hur ord används som politiska medel: “[...] concepts increasingly served as weapons in political conflicts among antagonistic classes, strata and movements”²⁴

Koselleck beskriver vidare vad han kallar för *smygande övergångsprocesser*. Detta innebär att ett begrepp genom att används annorlunda tillskrivs ny innebörd och får en annan mening och betydelse.²⁵ I undersökningen kommer vi se hur detta sker i tidningsartiklarna och med hjälp av Koselleck kunna identifiera och synliggöra hur språket används, skapar och förändrar människans syn på världen.²⁶

Michel Foucault angriper texter annorlunda och menar att den diskurs inom vilken en text skrevs är det mest relevanta. Han intresserar sig för de strukturer, system, politiska kamper samt sociala och vetenskapliga positioner han menar reglerar alla utslagor. Detta leder oss till de diskursiva gränserna: det som inte kan sägas inom en diskurs är också relevant och viktigt.²⁷

²⁰ Jordheim, 2003, s. 160.

²¹ Jordheim, 2003, s. 130, 175.

²² Jordheim, 2003, s. 171.

²³ Melvin, R., & Michaela W., R, Introduction: Translation of Reinhart Koselleck's "Krise," in *Geschichtliche Grundbegriffe in Journal Of The History Of Ideas*, 343, 2, (2006), s. 350.

²⁴ Melvin, R., & Michaela W., R, 2006, Introduction: Translation of Reinhart Koselleck's "Krise," in *Geschichtliche Grundbegriffe in Journal Of The History Of Ideas*, (2), 343, s. 351.

²⁵ Jordheim, 2003, s. 157.

²⁶ Melvin, R., & Michaela W., R. (2006). Introduction: Translation of Reinhart Koselleck's "Krise," in *Geschichtliche Grundbegriffe. Journal Of The History Of Ideas*, (2), 343, s. 351.

²⁷ Jordheim, 2003, s. 206, 265.

Med hjälp av Foucault kommer vi kunna analysera det diskursiva fältet och genom språket förstå rådande maktstrukturer. Vi kommer också kunna analysera huruvida uttryck är anpassade för att platsa inom diskursen, eller ämnar vidga dess ramar.²⁸

Avslutningsvis ska vi använda oss av Skinners talhandlingsteoretiska perspektiv. Grunden i hans resonemang ligger i att man som läsare måste förstå en text utifrån dess författare och kontext. Skinner intresserar sig för talande som handlande, och menar att man också utför någonting när man talar. Jordheim beskriver att språket för Skinner är ett ”vapen inom en konkret politisk konflikt” vilket väl ringar in Skinners förståelse för språkets makt men också en talares medvetna användning av språket.²⁹

Vidare menar Skinner att kontexten, *yttrandets omständigheter*, och det konventionella sammanhanget är avgörande för vad som sägs.³⁰ Han för ett intressant resonemang utifrån Machavellis *Fursten* kopplat till detta och menar att språket kan användas för att förändra rådande konventioner. Genom att framföra normbrytande ställningstaganden med ett konventionellt språk kan man föra in nya dimensioner eller åsikter i debatten utan att framstå som kontroversiell:

Fursten måste kunna vara grym och hänsynslös, men samtidigt ge intryck av att vara dygdig när han gör vad som anses gå emot de normer och värderingar som råder, ”de konventionella dygderna”.³¹

Skinner kallar detta för *manipulering av konventioner*: den person som vill bryta emot rådande normer, eller tänja på dessa, behöver utgå från vad som är allmänt vedertaget, eller tala på ett sätt som gör att man placerar sig inom diskursen och accepteras.³² Vi kommer längre fram i arbetet undersöka om språket i primärmaterialet används på ett sätt som gör att människor kan bryta mot rådande normer och värderingar genom att ”ge intryck” av att vara ”dygdiga”.

²⁸ Melve, Liedulf, 2003, 'Helge Jordheim, Lesningens vitenskap: Utkast til en ny filologi. (Oslo: Universitetsforlaget, 2001). 293 pp. I *Scandinavian Journal of History*, vol. 28, no. 3/4, pp. 316-318, s. 317.

²⁹ Jordheim, 2003, s. 145.

³⁰ Jordheim, 2003, s. 137.

³¹ Jordheim, 2003, s. 234.

³² Jordheim, 2003, s. 234 & Tully, James. (red.), *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1988, s 11, 13-14.

Innan vi knyter ihop säcken ska vi lyfta ytterligare en del av Skinners teori vilken handlar om en persons intention:

Varje utsaga [...] är oundvikligen ett förkroppsligande av en viss intention utifrån en viss anledning, som ett försök att lösa ett visst problem, vilket gör att det är situationsberoende på ett sätt som det vore naivt att försöka överskrida.³³

Här menar Skinner att man kan tolka en persons intention genom att analysera dess språk. I det här arbetet finns inte tillräckliga belegg för sådana slutsatser, och vi kommer därför inte försöka förstå personers intentioner i den hårdragna bemärkelsen. Däremot kommer vi kunna tyda riktningar och åsiktsuttryck genom språket i samspel med de två andra perspektiven.

Sammanfattningsvis passar en metodologisk och teoretisk sammansättning utifrån Jordheims filologi den här undersökningen då det möjliggör en holistisk läsning av artiklarna. Vi kommer kunna urskönja samspelet mellan text och kontext och samtidigt höja blicken för att se det större sammanhanget.

Följande perspektiv och begrepp har sammanställts från Jordheims filologi och de tre teoretiska perspektiven:

Det begreppshistoriska- Orden, och vad som läggs i dem, är avgörande för hur människor uppfattar världen. I undersökningen ska vi se hur språket och begreppsanvändningen i texterna går att tolka som en mekanism för, och indikatorer på, förändring. Finns det också tecken på att begreppen genomgår smygande övergångsprocesser, laddas med nya värden, politiseras eller ideologiseras?

Det diskursanalytiska- Vilka faktorer, mekanismer och procedurer omger, begränsar eller möjliggör vad som kan uttryckas i debatten om flyktingfrågan? Vad säger detta om den diskurs som omger texterna?

Det talhandlingsteoretiska- Utifrån Skinners position kan vi reflektera över språkets betydelse utifrån sammanhang och talare. Används språket som politiskt vapen? Uttrycker man sig på ett visst sätt för att åstadkomma någonting? Finns det tecken på en önskan om att manipulera rådande konventioner?

³³ Jordheim, 2003, s. 138.

3 Litteraturöversikt och tidigare forskning

I detta kapitel kommer viktiga nyckelbegrepp att förklaras och tidigare studier som behandlat det mediala språkbruket gällande flyktingfrågan beskrivas. En presentation av litteraturen som utformat arbetets bakgrundförståelse framförs i nästa kapitel där det kontextuella ramverket ges.

3.1 Nyckelbegrepp

Den här uppsatsen undersöker två tidsperioder då begreppet *kris* utgör något av ett signum. En introduktion av begreppet är därför värdefull och ämnar skapa förståelse för den historiska tyngd och laddning som ett begrepp kan ha. Vidare en beskrivning av begreppet *säkerhetsisering* ges för att vi längre fram ska kunna förstå den säkerhetsretorik som finns i materialet.

Kris- Med rötter i grekiskan har begreppet kris ett brett spektrum av betydelser. Själva essensen av begreppet är att signalera en situations extraordinära tillstånd: när vi pratar om en kris betyder det ofta att en situation har nått sin brytningspunkt och omgående kräver åtgärd.³⁴ Inom grekiskan användes begreppet ursprungligen och främst inom den politiska sfären men kom att expandera och sprida sig till flera språk och områden. Däribland juridiska, medicinska, sociala, teologiska, politiska, militära och ekonomiska.³⁵

Från 1900-talet och framåt har antalet betydelser kopplade till begreppet ökat explosionsartat. Dess funktion är dock den samma och *kris* är fortfarande

³⁴ Reinhart, K, & Michaela W., R, 'Crisis', *Journal of the History of Ideas*, no. 2, p. 357-400, 2006, s. 364-365.

³⁵ Reinhart, K, & Michaela W., R, 'Crisis', 2006, s. 358, 36.

ett *catchword* som används för att förklara en situations extrema karaktär.³⁶ Krisbegreppets långa historia och användning inom olika områden visar hur starkt laddat det är, och hur många strängar det tangerar. Genom att vara en såväl politisk som medicinsk, social, juridisk, militär och ekonomisk term är det lätt att föreställa sig hur de situationer som sätts ihop med begreppet förstås som allvarliga. Att kalla en situation för en *flyktingkris* kommer därför få situationen att handla om mer än en kris som rör flykt och flyktingar.

Säkerhetisering- Att kategorisera och framställa en situation som en säkerhetsfråga kallas för *säkerhetisering*, eller *securitisation* på engelska. Elisabeth Abiri, som hanterat säkerhetisering av migration i sin doktorsavhandling *The securitisation of migration: towards an understanding of migration policy changes in the 1990s: the case of Sweden* beskriver problematiken kring detta. Hon menar att säkerhetsfrågor har en särskild status då de anses vara extra allvarliga. Detta gör att åtgärder som rör sig bortom konventionerna legitimeras för att råda bot på dem. Ordet *säkerhet* fungerar som ett verktyg som ger stater extra befogenheter i den *säkerhetiserade* frågan.³⁷

Anne Hammerstad, lektor i internationella relationer vid universitetet i Kent, bekräftar detta och förklarar hur opinionens bild och politikens lösningar påverkas av hur en situation kategoriseras. Om ett läge framställs som en humanitär fråga eller en säkerhetsfråga avgör vilket förhållningssätt som anammats.³⁸

3.2 Media

Vi har tidigare lyft språkets makt och medias roll, två viktiga komponenter att poängtera då uppsatsen hanterar bådadera. På området media och migrationsrapportering finns en del forskning och i en rapport beställd av delegationen för migrationsstudier från 2017 undersöks hur media mellan åren 2010-2015 rapporterade och skildrade flyktingfrågan. I studien har man avsiktligt bortsett från hösten 2015 då flyktingmottagandet var ovanligt högt för att kunna analysera nyhetsrapporteringen i normalläge.

³⁶ Reinhart, K., & Michaela W., R., 'Crisis', *Journal of the History of Ideas*, no. 2, p. 357-400, 2006, s. 397, 399.

³⁷ Abiri, 2000, s. 41-43.

³⁸ Hammerstad, 2011, s. 240-241.

Resultatet visar att negativa gestaltningar av invandring och dess påverkan på Sverige varit vanligare än positiva gestaltningar. De vanligaste framställningarna av invandringen är att den försvagar den sociala sammanhållningen, bidrar till ökad kriminalitet samt försvagar Sverige ekonomiskt. Vidare är rapportens slutsats att nyheternas gestaltning av invandring: ”bidrar till att människor (1) överskattar omfattningen av flyktinginvandringen, (2) underskattar andra former av invandring, men också (3) överskattar kostnader och problem förknippade med invandring och (4) underskattar hur invandring bidrar positivt till Sverige.”³⁹

En annan rapport, gjord och publicerad av den ideologiskt vänsterorienterade föreningen *Tankesmedjan Tiden*,⁴⁰ åskådliggör en negativ skildring av invandringen i media. I studien analyseras artiklar från *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet* och *Expressen* och man undersöker huruvida det finns uttryck för orientalism och säkerhetsisering i tidningarnas artiklar. Resultatet visar att bådadera finns. Författarnas slutsats är att flyktingarna genom artiklarna avhumaniseras, sammankopplas med en kris för Sverige men också kriminaliseras och konstrueras som ett hot emot säkerheten för landet.⁴¹

³⁹ Strömbäck, Jesper, Andersson, Felicia & Nedlund, Evelina, ”Invandring i media- Hur rapporterade svenska tidningar åren 2010-2015?”, Rapport 2017:6, Stockholm, 2017, sammanfattning.

⁴⁰ Tankesmedjan Tiden är en förening inom vilken Socialdemokraterna, LO och ABF är medlemmar. Smedjans syfte och ambition är att driva debatter och ett ”långsiktigt progressivt politiskt tänkande”. <http://tankesmedjantiden.se/om-oss/> (Hämtad 2017-12-10).

⁴¹ Kara, Sirin & Kjellgren, Torsten, *Ordval som avgör*, Tankesmedjan Tiden, 2016.

4 Ett kontextuellt ramverk

Ett språkbruk formas av komplexa samspel mellan olika diskurser och kontextuella sammanhang. Med hänsyn till detta har några relevanta samhällsaspekter valts ut vilka ska ge en grundläggande uppfattning av den verklighet och samhällssituation flyktingfrågan diskuterats i. Det kontextuella ramverket förväntas hjälpa oss att undvika endimensionella slutsatser, och istället ta analysen så långt som möjligt.

Utöver den samhälleliga situation flyktingfrågan diskuterats inom påverkas diskussionen av ”den svenska självbilden” och det internationella anseendet. Sverige är ett land som ofta pratar om politik i termer av solidaritet och mänskliga rättigheter, och landets internationella profil har sedan länge fokuserat på demokrati och jämlikhet. Detta har gett Sverige ett högt anseende på den internationella arenan.⁴²

Nationellt sett finns det en stark syn på Sverige som ett öppet och solidariskt land. Abiri skriver att en socialdemokratisk politik präglade Sverige sedan 1930-talet, och menar att det har format självbilden: den nationella identiteten är nära sammankopplad med välfärdsstaten och dess välfärdsystem.⁴³ Att politiker är måna om att tala i människorättsliga termer kan förstås utifrån denna ”Sverigebild” och med oss in i undersökningen behöver vi ha en förståelse för vikten och viljan av att leva upp till dess ideal.

4.1.1 Samhällskontexten under 1990-talet

Vi börjar i kronologisk ordning. Det tidiga 1990-talet var en tuff tid för Sverige i termer av ekonomi och arbetslöshet. Man pratar om 1990-talskrisen under vilken utländska investerare tappade förtroende för Sveriges ekonomi och pengarna strömmade ut ur landet.⁴⁴ Sveriges BNP (bruttonationalprodukten) sjunker under den här tiden och den

⁴² Abiri, 2000, s. 30.

⁴³ Abiri, 2000, s. 29.

⁴⁴ Statistiska Centralbyrån. Rekordår och Kriser. Så har BNP ökat och minskat. https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/bnp---bruttonationalprodukten/#story_75a1da1e-2c26-41f3-90d0-2fc958c80049 (Hämtad 2017-11-20).

ekonomiska omsättningen minskar.⁴⁵ Arbetslösheten låg på omkring 12%⁴⁶ och utrikesfödda drabbades särskilt hårt. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan personer födda i eller utanför Sverige var 20%.⁴⁷

År 1991 är det val. Socialdemokraterna får ett rekorddåligt resultat, det sämsta sedan 1928, och en borgerlig regering bestående av Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet, och Kristdemokraterna tillsattes. Fyrklövern, som konstellationen kallades, saknade majoritet och i vågmästarroll infann sig tidens kanske mest omtalade parti: Ny demokrati.⁴⁸

Ny demokrati var ett högerpopulistiskt parti med en skivbolagsdirektör och industriman vid ledningen. Thomas Sjöberg, journalist och författare, beskriver en politisk rörelse vars profil medvetet bröt mot all ”sedvanlig politisk anständighet.”⁴⁹ Det var ett missnöjesparti utan politisk professionalitet som fick anhängare från alla finns politiska partier men främst Moderaterna.⁵⁰

Sjöberg beskriver de rasistiska dimensioner, och hur partiet mest liknade en ”cirkus” som drev med det demokratiska systemet i Sverige.⁵¹ Trots bristen på politisk professionalitet fick partiet gehör bland väljarna och vann röster genom sin jargong och invandrarkritiska agenda.

Detta leder oss vidare till den flyktingpolitiska utvecklingen under 1990-talet, vilken bland andra Demker & Malmström,⁵² Johansson,⁵³ och Abiri⁵⁴ har analyserat. Christina Johansson, som är historiker och verksam inom frågor som rör etnicitet, beskriver i *Välkomna till Sverige?* det som många forskare är överens om: den politiska

⁴⁵ Statistiska Centralbyrån. Rekordår och Kriser. Så har BNP ökat och minskat. https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/bnp---bruttonationalprodukten/#story_75a1da1e-2c26-41f3-90d0-2fc958c80049 (Hämtad 2017-11-20).

⁴⁶ Statistiska Centralbyrån. Arbetslösheten tog fart under finanskrisen. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/arbetslosheten/> (Hämtad 2017-11-23).

⁴⁷ Eriksson, Stefan, *Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden*, Bilaga 4 till LU2011, <http://www.regeringen.se/contentassets/dd303e8dfe24477cbded3eccac15f88e/forskningsrapport-utrikes-fodda-pa-den-svenska-arbetsmarknaden> (Hämtad 2018-01-06).

⁴⁸ Nilsson, 2009, s. 134-135.

⁴⁹ Sjöberg, 2014, s. 10-14.

⁵⁰ Sjöberg, 2014, s. 22.

⁵¹ Sjöberg, 2014, s. 12 & 21.

⁵² Demker, Marie & Malmström, 1999.

⁵³ Johansson, 2005.

⁵⁴ Abiri, 2000.

diskursen antar en nationalistisk form under tidigt 1990-tal. Även om Johansson menar att utvecklingen tar fart redan under 1980-talet är poängen den samma.⁵⁵ Det mångkulturella samhället framställs som problematiskt och mottagandet som en belastning för Sverige.⁵⁶

Demker och Malmström är båda statsvetare och har publicerat boken *Ingemansland* som är en del av ett större forskningsprojekt gällande svensk immigrationspolitik. Deras forskning bekräftar den restriktiva riktning politiken tar och skildrar de åtstramningar som infördes gällande flyktingar och invandring: ”Visering, förändring i tolkningen av asylbegreppet och framför allt kvotflyktingar har använts för att försöka parera och minska trycket vid den svenska gränsen [...]”⁵⁷

Maria Appelqvist, doktor i sociologi, och Aina Tollefen Altamirano, docent i kulturgeografi, medverkar i boken *En ny flyktingpolitik i Norden* och analyserar den svenska flyktingpolitiken under första hälften av 1990-talet. Deras studie handlar bland annat om de strategier som utvecklades för temporärt skydd i Sverige genom temporära uppehållstillstånd, samt beslut om 1996 fokus på flyktingarnas återvandring.⁵⁸

Även Abiri bekräftar skiftningar i den politiska diskursen och lyfter hur denna under andra halvan av 1990-talet antog ett säkerhetsperspektiv.⁵⁹ Fortsättningsvis beskriver Abiri betydelsen av att flyktingmottagandet presenteras som ett hot emot just *den svenska välfärden*. Hon skriver att välfärdsstaten utgör en stor del av den nationella identiteten i Sverige, vilket gör att hot emot denna väcker stor uppmärksamhet och uppfattas som ytterst allvarlig:

”[...] Swedish national identity is tightly linked to the welfare state. Therefore a weakening of the welfare state also implies a change in the Swedish way of life and of the way to “be Swedish”.”⁶⁰

⁵⁵ Johansson, 2005, s. 80-81

⁵⁶ Johansson, 2005, s. 132 & 196.

⁵⁷ Demker & Malmström, 1999, s. 100.

⁵⁸ Appelqvist, Maria & Altamirano Tollefen, Aina, ”Svensk flyktingpolitisk utveckling under 1990-talet” i *En ny flyktingpolitik i Norden*, s. 90, 94 och 112.

⁵⁹ Abiri, 2000, s. 32.

⁶⁰ Abiri, 2000, s. 29.

Den svenska identiteten leder oss vidare till en annan aspekt av 1990-talet, nämligen den våg av nationalism, högerextremism, rasism och främlingsfientlighet som sköljde över landet. Asylboenden brändes, nyanlända utsattes för brott och med rasistiska motiv hann den så kallade "Lasermannen" skadad tio personer och mördad en person innan han greps.⁶¹ Gellert Tamas, den författare och journalist som skrivit boken, menar att 1991 var ett år som kom att innehålla "den kanske mest expansiva fasen i svensk högerextremisms historia", och läser man hans bok förstår man att främlingsfientliga och rasistiska åsikter var utbredda i landet.⁶² Även statistik ifrån 1990-talet visar att den svenska opinionen var negativt inställd till invandring, flyktingmottagande och mångkulturism. År 1993 svarade 50% av den svenska befolkningen att "det finns för många utlänningar i Sverige", och samma år säger 20% att de inte skulle tycka om att "få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen."⁶³

Vi har läst att nationalism kom att präglade den flyktingpolitiska diskursen under 1990-talet, och vi kommer se att nationalistiska uppfattningar också uttrycks i de tidningsartiklar som undersöks längre fram. Torsten Thurén problematiserar nationalismen genom att belysa den hierarkiska världsuppfattning den bygger på. Han menar att främlingsfientlighet och rasism följer i dess fotspår. Enligt nationalismen har en homogen befolkning ett egenvärde och Thurén ställer sig frågan " [...] om det över huvud taget är möjligt att vara nationalist utan att samtidigt vara fientligt inställd till andra nationer."⁶⁴

Samtidigt som högerextremismen växte och främlingsfientligheten i Sverige är stark under 1990-talet finns det många händelser som vittnar om motreaktioner. Demonstrationer mot rasism är exempel på detta, och forskaren Charles Westin skildrar ett samhällsklimat som går åt båda riktningar och poängterar den ökade polarisering i samhället.⁶⁵

Utifrån ovan beskrivna samhällskontext fattades en rad beslut gällande flyktingmottagande och invandring i Sverige. Man införde visumtvång för personer från

⁶¹ Nilsson, 2009, s. 134-135.

⁶² Tamas, 2002, s. 9.

⁶³ Demker & Malmström, 1999, s. 58,64.

⁶⁴ Thurén, Torsten, *Ideologi och politik: den svåra konsten att ta ställning*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2004, s.156-157.

⁶⁵ Kellberg, Christina, *Rasismen föder motrörelse. Övergivna ungdomar tycker illa om flyktingar*, Dagens Nyheter. 1993-09-05.

Bosnien, Montenegro och Makedonien och utvecklade strategier för att kunna prioriterar tillfälliga uppehållstillstånd. Man inskränkte också anhöriginvandringen under senare delen av 1990-talet.⁶⁶ Besluten försvårade människors chans att ta sig till landet, och inskränkte möjligheten att stanna och stadga sig genom satsningar på temporära skydd och strategier för att främja återvandring. Detta går att härleda till den nationalistiskt orienterade agendan som fått fäste i svensk politik och uppfattningen om ett folk som bundet till en nationell tillhörighet.⁶⁷

4.1.2 Samhällskontexten under 2010-talet

Under perioden 2014-2016 är omständigheterna annorlunda. Arbetslösheten i Sverige är betydligt lägre än under 1990-talet och ligger runt 7%.⁶⁸ Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan personer som är inrikes eller utrikes födda är dock fortfarande stor och sträcker sig till 15,3 procentenheter.⁶⁹

Ekonomi för landet går bra, Statistiska Centralbyrån redovisar stark tillväxt med en ökande inhemsk ekonomi samt en betydande export. ”De kraftiga migrationsströmmarna” påverkade Sveriges BNP det fjärde kvartalet 2015 men på det hela taget förklaras landet ha en stark tillväxt.⁷⁰ Dock vittnar forskning om ökande klassklyftor i landet vilket vittnar om en obalans i samhället.⁷¹

Politiskt är 2010-talet händelserikt, inte minst då det nationalistiska och öppet invandrarkritiska partiet Sverigedemokraterna tar plats på den politiska spelplanen. År 2010 väljs de in i riksdagen och får 5,7% av rösterna för att nästa val, 2014, hamna på

⁶⁶ Demker & Malmström, 1999, s. 7, 97.

⁶⁷ Appelqvist & Altamirano, Tollefsen, 1998, s. 94-95.

⁶⁸ Statistiska Centralbyrån. Arbetslösheten tog fart under finanskrisen. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/arbetslosheten/> (Hämtad 2017-11-23).

⁶⁹ Statistiska Centralbyrån. Stor skillnad i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda. <https://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Stor-skillnad-i-sysselsattning--mellan-inrikes-och-utrikes-fodda/> 2017-12-17.

⁷⁰ Statistiska Centralbyrån. Stark tillväxt för Sveriges ekonomi. <https://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Nationalrakenskaper/Amnesovergripande-statistik/Sveriges-ekonomi---statistiskt-perspektiv/197178/197186/Behallare-for-Press/400331/> (Hämtad 2017-12-17).

⁷¹ Landsorganisationen i Sverige. Den ekonomiska ojämlikheten i Sverige ökar. http://www.lo.se/start/nyheter/kartlaggning_av_den_ekonomiska_ojamlikheten_i_sverige (Hämtad 2012-12-22).

12.9%.⁷² Kurvan försätter att stadigt stiga. I oktober 2016 uppges de i en opinionsmätning ha stöd av över 18% av den svenska befolkningen.⁷³

Tidigare nämnda bok *Den blå-bruna röran*, skriven av journalisten och författaren Mats Winborg, behandlar Sverigedemokraternas utveckling. Han menar att partiet tagit sig in i de politiska finrummen genom att förändra sin ekonomiska politik. Winborg skildrar hur svenskt näringsliv varit inblandade i processen genom att överlämna policydokument och rapporter som kraftigt kommit att påverka partiets ekonomiska politik.⁷⁴ Winborg menar att detta delvis förklarar Sverigedemokraternas framgång i högerkretsar.

Samtidigt som Sverigedemokraternas nationalistiska agenda vinner mark sker en främlingsfientlig utveckling i Sverige. Rasismen ökar enligt Brottsförebyggande rådets statistik.⁷⁵ Ett växande våld riktas mot asylsökanden och år 2015 brinner 53 stycken asylboenden, misstänkt påtända av okänd gärningsman.⁷⁶

Internationellt sett är läget oroligt under 2010-talet. Till följd av kriget i Syrien och konflikter i närliggande områden befinner sig fler människor än någonsin på flykt: över 65 miljoner.⁷⁷ Anna Dahlberg beskriver hur flyktingfrågan gör ”dramatisk entré” i både valrörelsen och medierapporteringen under 2014, bland annat genom moderatledaren Fredrik Reinfeldts uppmaning till det svenska folket om att ”öppna sina hjärtan”.⁷⁸ Efter valet samma år, då Stefan Löfven (S) tagit över som regeringschef och bildat minoritetsregering med Miljöpartiet, håller han ett tal i vilket han skanderar: ”Mitt Europa

⁷² Statistiska Centralbyrån. Från fem till åtta partier i riksdagen. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/val-och-partier/valresultat-over-tid/> (Hämtad 2017-12-12).

⁷³ Novus. Novus/TV4 väljarbarometer oktober: Historiskt högt stöd för Centerpartiet. <http://novus.se/valjaropinionen/tv4novus-valjarbarometer/2016-2/novustv4-valjarbarometer-oktober-historiskt-hogt-stod-centerpartiet/> (Hämtad 2017-12-31).

⁷⁴ Wingborg, 2016 s. 29-31, 52.

⁷⁵ Brottsförebyggande rådet. Hatbrottsstatistik. <https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistiska-undersokningar/hatbrottsstatistik.html> (Hämtad 2018-12-20).

⁷⁶ SvT Nyheter, ”Över 90 anlagda bränder på asylboenden”, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/over-90-anlagda-brander-pa-asylboenden-forra-aret> (Hämtad 2017-12-6).

⁷⁷ The UN refugee agency. Global Trends. Forced displacement in 2016. <http://www.unhcr.org/global-trends2016/> (Hämtad 2017-12-3).

⁷⁸ Dahlberg, Anna, ”Unison gäspning om migratnmiljarder”, i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016.

bygger inte murar!”, men 2015 är verkligheten en annan och flera åtgärder tas för att minska invandringen till landet.⁷⁹

Viktor Banke, advokat med inriktning på brotträtt, socialrätt och asyl, skildrar i sin bok *Andrum* hur det höga antalet asylansökningar och flyktingar hanteras i Sverige under denna period. Han skriver att situationen är den värsta sedan kriget på Balkan, och att det inte skett några större förändringar inom flyktingpolitiken mellan de två tidsperioder som undersöks i detta arbete. Kriget i Syrien blir vändningen, 81 921 syrier söker asyl i Sverige bara år 2015.⁸⁰ Banke menar att den svåra flyktingsituationen inte hade uppstått om det inte varit för det syriska inbördeskriget och understryker att flyktingfrågan är direkt kopplad till säkerhetsläget i omvärlden, och måste förstås utifrån detta.⁸¹

På regeringens hemsida kan man läsa att Sverige har den värsta flyktingsituationen sedan andra världskriget, och man föreslår att den nationella lagen ska anpassas till minikraven som ställs enligt internationella konventioner och EU-rätten. Med syfte att minska invandringen och människors möjligheter att etablera sig i Sverige klubbas följande beslut igenom i riksdagen år 2015: stängda gränser och införande av ID-kontroller, stärkt möjlighet att ge tillfälliga uppehållstillstånd, skärpta försörjningskrav, inskränkt anhöriginvandring samt medicinska åldersbedömningar.⁸²

Också inom den Europeiska unionen är flyktingfrågan omstridd. En nationalistisk våg sköljer över länder i regionen och statistik skildrar framför allt en stark islamofobisk utveckling.⁸³

⁷⁹ Bolling, Anders & Svahn, Hans, ”Löven: Mitt Europa bygger inte murar”, Dagens Nyheter, 2017-12-14.

⁸⁰ Banke, Viktor, *Andrum: om stölden av en flyktingkris och om de bestulna*, Norstedt, Stockholm, 2017, s. 132-133.

⁸¹ Banke, 2017, s. 131-133.

⁸² Regeringskansliet. Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande. <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/> (Hämtad 2017-12-8).

⁸³ Schenckan. Nate, *Nations in Transit 2016: Europe and Eurasia Brace for Impact*, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2016> (Hämtad 2017-12-26).

5 Undersökning och analys

Vi har nu kommit till den del av arbetet där tidningsartiklarna ska undersökas. Analyser och reflektioner kommer göras löpande genom texten, exemplifieras med citat och kopplas till kontextuella referenser.

För enkelhetens skull presenteras exemplen i kronologisk ordning med artiklar från 1990-talet först. Utöver denna uppdelningen kommer texter där politiker intervjuas eller uttalar sig hanteras under egen rubrik, och avslutningsvis ska vi kontrastera undersökningens slutsatser och analyser mot de politiska beslut som fattats i frågan.

En rad återkommande teman har identifierats vid inläsning av tidningsartiklarna. Det absolut tydligaste temat har varit det alarmerande språkbruk som präglar texterna. Oavsett vilket perspektiv eller fokus som anläggs på frågan förs diskussionen genom en undergångsretorik, något som visat sig gälla såväl journalister som myndighetspersoner och politiker. Samtidigt har en rad avvikelser från den dominanta diskursen kunnat identifieras i arbetet vilka kommer analyseras i undersökningen för att möjliggöra en så nyanserad undersökning som möjligt.

5.1 Ett alarmerande språk i flyktingfrågan

Det mest dominanta tema som identifierats i materialet från båda tidsepokerna och som kommer genomsyra arbetets undersökning är det alarmerande språkbruket. Med alarmerande menas i det här arbetet ord och begrepp som beskriver något allvarligt och krisartat. Ett språkbruk som slår larm om en extrem men också oroande situation.

Alarmerande eller negativt betonade ord som *kris*, *tryck*, *påfrestningar* och *tvång* har visat sig centrala i materialet, men det är också vanligt med en terminologi som annars används för att beskriva naturkatastrofer. Man pratar om *flyktingvåg*, *flodvåg av flyktingar* och *flyktingströmmar*. Genom detta språkbruk signaleras inte bara en katastrofartad situation av ovanligt allvarlig karaktär. Man framställer också flyktingarna som en massa, och individen, *personen*, skrivs bort.

Värdeladdade ord är vanliga, och det går ofta urskönja flyktningkritiska riktningar i materialet. Vi ska nu gå djupare in på de språkliga dimensionerna och med hjälp av våra teoretiska verktyg analysera språket i artiklarna. Vi börjar med 1990-talet.

5.2 1990-talet: ett belastningsperspektiv med nationalistisk grund

I augusti 1990 skriver Sverker Åström en debattartikel som publiceras i *Dagens Nyheter* med rubriken ”Sätt tak för invandringen”.⁸⁴ Åström säger att Sverige löper en allvarlig risk att drabbas av ”oacceptabla sociala och ekonomiska problem” om invandringen inte stoppas, och han hyser en oro för att de asylsökande i hög utsträckning kommer från länder och kulturer ”vars seder och bruk är så väsensfrämmande att en någorlunda harmonisk anpassning är svår eller omöjlig.”⁸⁵

Åströms uttalande var kontroversiellt och väckte stor uppmärksamhet när det kom.⁸⁶ Det kan tolkas ur ett diskursivt perspektiv och indikerar på att den främlingsfientlighet Åström ger uttryck för bryter emot rådande normer. Samtidigt går Åströms åsikter koppla till den nationalism och främlingsfientlighet som vi utifrån vårt kontextuella ramverk vet präglar politiken under 1990-talet. Hans uttalande ger uttryck för denna typ av strömningar, och i enlighet med Kosellecks teori kan Åströms språk ses både som en förändringsmekanism som indikator på att förändring skett. Hans uttalande speglar den politiska diskursen (Åström framställer flyktningmottagandet som problematiskt för den Sverige) men skapar också utrymme för denna typ av yttringar i debatten.

Vidare kan vi ta hjälp av Skinners perspektiv när vi läser Åströms uttalande. Genom sin tidigare befattning som kabinettssekreterare på UD är han en *person* som utifrån en viss *position* har legitimitet, blir lyssnad på och kan påverka genom att tala. Hans språkbruk är medvetet i den bemärkelsen: det finns en klar politisk riktning när han formulerar såväl problem som lösning. Det är ett värdeladdat språk som absolut går att förstå som ett politiskt vapen.

⁸⁴ ”Sverker Åström: Sätt tak för invandringen”, TT Nyhetsbyrå, 1990-08-25.

⁸⁵ ”Sverker Åström: Sätt tak för invandringen”, TT Nyhetsbyrå, 1990-08-25.

⁸⁶ ”Westerberg: invandrarministern måste ta tillbaka uttalandet eller avgå”, TT Nyhetsbyrå, 1990-14-05.

Sammanfattningsvis exemplifierar Åströms språkbruk både den undergångsretorik och det belastningsperspektiv som identifierats i debatten. Hans uttalande skapar utrymme för främlingsfientliga och invandrarkritiska uttryck.

Anders Hellberg skrev ett antal artiklar för *Dagens Nyheter* beträffande flyktingfrågan under samma tidsperiod. Även han talar i alarmerande termer och lyfter samtidigt de problem han uppfattar i den svenska välfärden. Han citerar ofta auktoriteter på området vilket legitimerar det laddade språket i texterna. Artikeln ”Visumtvång kan behövas” innehåller underrubriker som ”Resurserna slut” och ”Stark tillströmning” och invandrarverkets generaldirektör Rogestam citeras när hon säger att ”Alla normala resurser som finns redan sprängts”, samt att ”Mitt folk går på knäna, det är inte antalet sängar som är problemet just nu.”⁸⁷

I en artikel publicerad senare samma år beskriver Hellberg hur ”Landets kommuner ska tvingas ta emot stora mängder flyktingar” och vidare kommer lägga ”beslag på idrottshallar eller större hus” för att flyktingarna ska ha någonstans att bo.⁸⁸

Hellberg är ingen politiker, men han talar från en position av makt och citerar högt sittande myndighetspersoner. Hans språk och ton har en tydlig riktning och vi kan identifiera samma språkliga dimensioner som i ovanstående resonemang gällande Åström. Genom sitt språk framställer Hellberg flyktingmottagandet som djupt problematiskt då det har skapat allvarliga belastningar på svenska myndigheter. Hans språk förmedlar att flyktingarna står skyldiga för välfärdens förfall och tjänstemännens svåra påfrestningar.

”Kriget i före detta Jugoslavien håller på att knäcka det svenska invandrarverket.” Så inleds en artikel publicerad av Peter Öhman för *Expressen* i juni 1992. Den innehåller samma komponenter som ovanstående två artiklar: en undergångsretorik skildrar den svenska välfärdens förfall och flyktingmottagandet framställs som anledningen till denna. Regionchef Carina Larsson citeras upprepade gånger: ”Situationen är ohållbar. I höst riskerar hela organisationen att braka ihop.” Vidare kan man läsa att ”flyktingströmmen ökar hela tiden” och att situationen bara blir ”jobbigare och jobbigare”. Problemet, enligt Larsson, utgörs delvis av det verkställighetsstopp som gör att människor fastnar på förläggningar.⁸⁹

⁸⁷ Hellberg, Anders, ”Visumtvång kan behövas” *Dagens Nyheter*, 1992-05-14.

⁸⁸ Hellberg, Anders, ”Tvång ta emot flykting”, *Dagens Nyheter*, 1992-10-29.

⁸⁹ Öhman, Peter, ”Kriget tar knäcken på invandrarverket”, *Expressen*, 1992-06-24.

Artikeln är intressant då krisen inte framstår som flyktingarnas, eller som en kris i det krigshärjade Jugoslavien, utan som en kris för Sverige. Här kan man också tolka en tydlig politisk riktning hos textens författare Öhman: Regionchef Larsson artikulera kritik emot systemet och politikernas beslut men Öhman framställer flyktingarna som problemet. På så vis sker en politisering och ideologisering i texten: en tydlig språkhandling

Sammanfattningsvis är ovanstående artiklar exempel på hur ett alarmerande språkbruk sett ut i den mediala debatten gällande flyktingfrågan under det tidiga 1990-talet. Utifrån vårt metodologiska och teoretiska ramverk har vi kunnat utkristallisera en rad språkliga händelser där ord och begrepp värdeladdas, har en tydlig riktning och används som politiska vapen. Det belastningsperspektiv som framställer flyktingarna som skyldiga för den svenska välfärdens förfall är återkommande.

Språket har tydliga samband med den politiska och samhällsliga utvecklingen och utifrån detta kan vi dra vissa slutsatser gällande diskursen. Flyktingkritiska uttalanden med nationalistisk prägel förekom i den diskursiva praktiken.

5.3 2010-talet: ett fortsatt belastningsperspektiv och en säkerhetsisering av frågan

Nu ska vi gå vidare och undersöka hur den alarmerande retoriken ger sig uttryck under 2014-2016, och börjar med en iakttagelse från denna tidsepok som innefattar begreppet kris.

Begreppet *flyktingkrisen* ger 2 881 träffar i artikeldatabasen Retriever under den här tidsperioden, och det tycks ha skett en skiftning gällande dess innebörd och vad som åsyftas med begreppet. Flyktingkrisen används i början av den undersökta tidsperioden för att skildra människoöden där krisen framställs som flyktingarnas. Man talar om flykten från Syrien eller beskriver misären i flyktingläger i Grekland.⁹⁰ Men i takt med att många flyktingar tar sig till Sverige börjar begreppet

⁹⁰ Hansson, Anders & Orrenius, Niklas, Reportageserie, ”Drömmen om Sverige, Del 5: Fast i misären”, Dagens Nyheter, 2014-04-20.

användas för att skildra läget här istället: flyktingkrisen är inte bara en kris för mänskorna som flyr, det är nu också en flyktingkris för Sverige.⁹¹

Utan att förminska den höga belastning som lagts på svenska myndigheter eller situationen för de människor som tvingats till långa väntetider för att få sina asylprocesser behandlade är det intressant att situationen i Sverige definieras som just en *flyktingkris*. Även om det finns exempel på att man talat om en ”ansvarskris” istället för en flyktingkris⁹² är det vanligare att slå ihop ordet *flykting* med krisbegreppet än att prata om situationen som till exempel en politisk kris. Detta exemplifierar hur språket används, laddas och riktas på ett sätt som gör att vi förstår situationen på ett specifikt sätt. Det är flyktingarna som utgör krisen, och det har blivit en kris för det svenska samhället. Denna iakttagelse av hur krisbegreppet använts går att tolka som en smygande övergångsprocess i enlighet med Kosellecks begreppshistoriska perspektiv. Begreppet används på ett nytt sätt och laddas med nya värden vilket gör att det sakta förändras och får en ny innebörd.

Språket kan också fungera som ett politiskt vapen genom att försöka manipulera rådande konventioner. Skinner beskriver denna process och i en artikel av Anna Dahlberg, politisk redaktör på *Expressen*, går denna språkhandling att urskönja. Belastningsperspektivet är tydligt och en bild av hur nyanlända direkt hotar den svenska välfärden målas upp:

Och hur ska den svenska skolan klara att ta hand om tiotusentals nyanlända elever årligen när det redan nu råder akut lärarbrist? Eller ta sjukvården som krisar i storstäderna på grund av sjuksköterskebristen.⁹³

Dahlberg avslutar sedan artikeln med följande stycke ”Det är inte att ge efter för främlingsfientliga strömningar, utan tvärtom att säkra Sverige som ett öppet och solidariskt land också i morgon.”⁹⁴ och har genom att använda såväl begreppet ”öppenhet”

⁹¹ Olsson, Hans, ”S och M överens om att fler åtgärder behövs- Flyktingkrisen”, Dagens Nyheter, 2015-11-07.

⁹² Dellin, Hannes, Stiernstedt, Jenny, Nygårds, Olle, ”Tyskland Satsar flera miljarder”, Svenska Dagbladet, 2015-09-08.

⁹³ Dahlberg, Anna, ”Alla flyr ansvar för flyktingkrisen”, Expressen, 2015-10-04.

⁹⁴ Dahlberg, Anna, ”Alla flyr ansvar för flyktingkrisen”, Expressen, 2015-10-04.

som ”solidaritet” försökt legitimera att hon just brutit emot vad som anses vara sägbart inom ramen för ”solidaritet” och ”öppenhet”.

I ett land som gjort sig känt för att driva en människorättslig agenda och invandrevänlig politik är uttalandet normbrytande. Men genom sina uttalanden, och utifrån sin position som politisk expert på en av Sveriges största tidningar vidgar Dahlberg ramen för vad som kan sägas i frågan.

Om man läser texterna och försöker förstå den diskurs de verkade inom á la Foucault, kan det konstateras att det råder en syn på flyktingen som främmande, farlig och problematisk. Rädslan samspelar med den kris som målats upp där Sverige tappar kontrollen. Flyktingarna beskrivs i termer av strömmar och vågor och som läsare uppfattas det närmast som en invasion av främlingar som tar över välfärdsystemen i landet.

I ett reportage i DN med paret Lena Adelson Liljeroth, tidigare moderat kulturminister, och Ulf Adelson, tidigare moderat partiledare, skildras paret en närmast dystopisk samhällsutveckling där de problem som målas upp beror på Sveriges flyktingmottagande. Ulf Adelson säger att många i hans bekantskapskrets känner sig rädda för ”den stora gruppen ensamkommande män” och fortsätter:

- När du plötsligt har hundratusentals unga testosteronstinna herrar med relativt anorlunda kvinnosyn sedan barnsben. - Vad händer med relationerna här i Sverige?!⁹⁵

Adelson uttrycker därmed samma åsikt som Sverker Åström gjorde 1990. Med ett alarmerande språkbruk framställer han flyktingmottagandet som problematiskt för det svenska samhället och lyfter kulturella skillnader som oroande, rent av farliga. Detta språkbruk främliggör och demoniserar en grupp människor, och min tes är att det i sin tur legitimerar en distans till gruppen och därmed också avsteg från den svenska öppenheten och solidariteten.

Sammanfattningsvis är det ett ytterst värdeladdat och politiserat språk som paret använder när de pratar om flyktingarna som kommer till Sverige. Då såväl fru som herr Adelson varit yrkespolitiker kan man utan att läsa in för mycket hävda att de vet *att* men också *vad* de gör när de uttrycker sig. I bakgrundskapitlet beskrivs Sverigedemokraternas frammarsch i svensk politik, och den rädsla för mångkulturism som paret Adelson uttrycker sammanfaller väl med partiets ideologi och politiska agenda. Det är osannolikt att

⁹⁵ Af Kleen, Björn, ”Östermalm skiftar färg”, Dagens Nyheter, 2016-03-20.

paret, som har lång politisk erfarenhet, inte skulle veta och känna språkets makt. De förstår troligen i hög grad betydelsen av *hur* en åsikt formuleras, och därmed menar jag att de medvetet uttrycker för att bidra till att styra diskursen i Sverigedemokraternas politiska riktning. Parets politiska färg och Winborgs beskrivning av Sverigedemokraternas förändrade finanspolitik adderar ett intressant perspektiv till den här analysen.

Vidare ska några ord sägas utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv. Att två legitima, politiskt etablerade röster kan uttrycka sig som de gör kan ses som en indikator på att diskursen har vidgats och ett mer främlingsfientligt språk normaliserats i frågan. Men samtidigt behöver vi ta artikelns respons i beaktande. Parets uttalanden möter hård kritik och beskrivs som problematiskt från flera håll. Jan Guillou kallar uttalandet för ”förskräckligt” i en artikel på *Aftonbladet*⁹⁶

Oavsett reportagets bemötande är uttalandet ett exempel på hur flyktingarna gestaltas som ett hot, och vi ska nu fortsätta undersöka hur flyktingarna ställs emot den inre säkerheten i Sverige. I bakgrundskapitlet redogörs för begreppet säkerhetsisering som förenklat betyder att en fråga kategoriseras som en säkerhetsfråga. Flera forskare menar att detta sker i den flyktingpolitiska diskussionen under 1990-talet och i tidningsartiklarna finns exempel på hur detta sker och uttrycks under 2014-2016. Vi börjar med ett citat från *Aftonbladet*:

Den inre säkerheten har, såvitt bekant, inte varit utsatt för utmaningar av den här storleken någon gång i modern tid. Liv och hälsa står på spel. Och det kommer att bli ännu värre om inte flyktingströmmen avtar.⁹⁷

För läsaren är budskapet tydligt: liv och hälsa står på spel i Sverige, och detta på grund av flyktingarna som strömmar till landet.

I andra artiklar artikuleras ett direkt samband mellan flyktingmottagande och terrorism. När försvarsminister Morgon Johansson berättar om samarbetet mellan migrationsverket och säkerhetspolisen i Sverige blir säkerhetsiseringen av flyktingfrågan uppenbar:

Han framhåller att Säkerhetspolisen och Migrationsverket i somras inledde ett samarbete för att i tid kunna spåra säkerhetsrisker i samband med asylmottagandet.⁹⁸

⁹⁶ Guillou, Jan, ”Därför är det som Lena och Ulf har gjort så förfärligt” *Aftonbladet*, 2016-04-3.

⁹⁷ Melin, Lena, ”Regeringen måste faktiskt göra något”, *Aftonbladet*, 2015-11-19.

⁹⁸ Olsson, Hans, ”Terror kopplas till flyktingvågen”, *Dagens Nyheter*, 2015-11-21.

Det finns flera exempel på hur flyktingmottagandet slås ihop med rädslan för terrorattacker i diskussionen. En rädsla som delvis kan tänkas närvarande till följd av de allvarliga terrordåd som sker i Europa under samma tid. Som vi tidigare nämnt är det ofta personer från mellanöstern som kopplas till islamistisk fundamentalism och i media slås nu flyktingarna samman med hotet om terrorattacker.

För att minska misstanken att terrorister tar sig in med flyktingströmmen är det viktigt med kontroll vid gränserna⁹⁹

Även om skribenten inte menar förmedla ”att flyktingar är terrorister” är det troligt att texten uppfattas så. Detta uppmärksammar den diskursiva aspekten och dess påverkan. Jag vill nämligen hävda att det alarmerande och kritiska språkbruk som dominerar i frågan, skapar en diskurs som påverkar en läsares tolkning av *all* information. Då flyktingmottagandet länge beskrivits som en kris för Sverige, och slagits samman med terrorism, behöver det inte konkret uttalas att flyktingmottagandet innebär ett hot för Sveriges säkerhet. Texterna kommer ändå uppfattas så genom att slå an samma strängar som tidigare texter sedan länge spelat på. På så vis går det även hävda att diskursen är *ideologiserad*.

Sammanfattningsvis innehåller båda undersökta tidsperioder ett alarmerande språkbruk som visat sig vara såväl värdeladdat som riktat. Flyktingarna gestaltas utifrån ett belastningsperspektiv under båda tidsepoker, och talas om som ett hot emot den svenska välfärden. Att kulturskillnader utgör en fara är återkommande men under 2010-talet går det också urskilja en säkerhetsisering av frågan. Flyktingmottagandet framställs som ett hot mot landets inre säkerhet och kopplas ihop med terrorism.

Förflyttningen till ett säkerhetsperspektiv är viktig att poängtera, inte minst då flyktingmottagandet samtidigt beskrivs i alarmerande ordalag som en kris. Utifrån tidigare förklaring av krisbegreppets betydelse förstår vi vad denna diagnostisering tillsammans med en säkerhetsdiskurs möjliggör i termer av åtgärder och politiska insatser. *Krisen* indikerar på att situationen har kulminerat och att omgående insatser är nödvändiga. På grund av flyktingmottagandet kommer situationen aldrig mer bli sig lik, vilket

⁹⁹ Hansson, Wolfgang, ”Ska vi stänga gränser - eller försöka hitta de ruttna äggen?”, Aftonbladet, 2015-11-16.

uppfattas som främmande och farligt. Att nationalistiska, invandrarkritiska röster som säger sig värna svenskhet och tradition vinner mark blir utifrån denna förståelse är logiskt. Det är just trygghet som efterfrågas i tider av kris.

Vi har kunnat urskönja tydliga riktningar i språket, värdeladdade begrepp och manipulering av rådande konventioner. Ett språk som bygger på nationalistiska grunder har också kunnat urskönjas och en koppling till Abiris resonemang gällande den svenska välfärdsstaten och den nationella identiteten (se kapitel 3) är värd att återigen nämna. Genom att prata om flyktningmottagandet som ett hot mot välfärdsstaten drivs en flyktningkritisk agenda och effekten förstärks då flyktningarna beskrivs i hotfulla termer som strömmar och flodvågor.

Vidare kan vi genom vårt teoretiska ramverk se ett samspel mellan den politiska diskursen, tidningsartiklarna och samhällsklimatet. Språket bidrar till förändringar, men indikerar också på att förändringar redan har skett.

5.4 När politiker uttalar sig

Under den här rubriken ska vi titta närmare på hur politiker uttalat sig i frågan. En politiker talar utifrån en ideologisk position, med ambition och intention att påverka och förändra. Detta tillåter oss att ta större friheter att läsa in politiska riktningar och medvetna syften med deras språkbruk och val av ord och begrepp.

5.4.1 1990-talet

I en debattartikel från 1992 skriver Birgitta Friggebo, (dåvarande kultur och invandrarminister, Folkpartiet) och Bengt Westerberg (dåvarande socialminister, Folkpartiet) att Sverige inte ensamt kan ”ta på sig ansvaret för den värsta flyktingsituationen i Europa på 50 år.” I en fortsatt krisladdad ton förklarar Friggebo och Westerberg att beslut om visering kommer fattas i Sverige om övriga länder i Europa inte tar sitt ansvar för ”problemet”. Viseringsbeslutet förklaras som en del av ett nytt förhållningssätt i frågan. En omläggning de menar ”tar sin utgångspunkt i att Sverige skall föra en human flyktningpolitik”

som enligt Friggebo och Westerberg måste ”föras rationellt och till lägsta möjliga kostnad.”¹⁰⁰

I debattartikeln kan vi utifrån vårt metodologiska och teoretiska ramverk identifiera flera språkliga dimensioner som visar på såväl värdeladdning och riktning. Genom att prata om situationen som den värsta på 50 år skildrar man en viss typ av verklighet, och utifrån denna görs tre centrala poänger: 1, man vill besluta om en restriktivare flyktingpolitik, 2, det får inte vara kostsamt och 3, en human politik är fortfarande viktig.

Genom språket kan vi utifrån ett Foucault-orienterat perspektiv förstå vilka aspekter som var centrala i den dominerande diskursen och samhället. Det finns en skepticism gentemot flyktingmottagande och det råder ekonomisk kris i landet vilket påverkar beslut och förhållningssätt i flyktingfrågan. Samtidigt är det fortsatt viktigt att leva upp till den svenska självbilden som inbegriper solidaritet och öppenhet.

Författarna verkar ha ett syfte med sitt uttryck och sitt språk. Att först skildra ett ohållbart flyktingmottagande gör det möjligt för Friggebo och Westerberg att lägga fram politiska beslut som kommer minska flyktingmottagandet. Detta skaver dock mot den svenska politikens öppenhet, och därför blir det nödvändigt att tala om viseringstvång i termer av humanitet.

I en replik anklagar socialdemokraten Georg Andersson Friggebo och Westerman för att felaktigt använda begreppet. Han menar att den nya politiken i själva verket går i en *inhuman riktning* och säger att Friggebo och Westerman enbart försöker legitimera detta med hjälp av retorik.¹⁰¹ Här sker därmed en kamp om begreppet humanitet och vad det betyder. Språket används som vapen i detta slagfält. Friggebo och Westerberg försöker legitimera en normbrytande ståndpunkt genom att kalla det humant vilket kan förklaras som en *manipulering av konventioner*. Anderssons uttalande kan å andra sidan ses som ett försvar den *konventionella förståelsen* av begreppet. Han ifrågasätter om det över huvud taget går att fatta humana beslut när det kommer till migrationsregleringar, och förklarar de konsekvenser han förutspår av den flyktingpolitiken Friggebo och Westerman lägger fram. Därmed använder han språket för att problematisera deras ställning och genom att säga en *human politik* egentligen skulle innebära något helt annat än migrationsregleringar.

¹⁰⁰ Friggebo, Birgit & Westerberg, Bengt ”En humanflyktingpolitik”, Dagens Nyheter, 1992-07-11.

¹⁰¹ Andersson, Georg, ”Är det humant?”, Dagens Nyheter, 1992-07-18.

5.4.2 2010-talet

Vi ska nu gå vidare och undersöka politikernas språkbruk under 2014-2016. I ett reportage från 2015 intervjuas Margot Wallström och frågorna rör i stor utsträckning den ”flyktingkris” som anges uppta den mesta av Wallströms tid. Hon uttrycker stark oro för vad det höga flyktingmottagandet lett till i Sverige, men uttrycker också hård kritik mot Sverigedemokraterna. Wallström menar att deras retorik skapat det hatiska klimatet i samhället och tar upp attentat mot asylboenden som exempel.¹⁰²

Wallström har rätt i att Sverigedemokraterna för en starkt invandrarkritisk retorik (vi återkommer till det längre fram) men hennes kritik blir intressant att kontrastera med hur hon själv uttrycker sig i frågan. Wallström säger att det finns en punkt då flyktingmottagandet blir så påfrestande att det svenska samhället inte klarar mer. Därmed både anammar och reproducerar hon föreställningen om den kris hon kritiserar andra för att proklamera. Undergångsretoriken fortsätter när Wallström tar till samma ord som invandrarverkets regionchef använde på 1990-talet: *systemen kommer braka ihop*.

- Jag tror att de flesta känner att vi inte kan upprätthålla ett system där det kanske kommer 190 000 människor varje år, i längden kommer våra system att braka ihop. Och det mottagandet kommer inte att få folkligt stöd. Vi vill ju att det ska vara ett värdigt mottagande av dem som kommer hit.¹⁰³

Att tala om system som brakar ihop är ett minst sagt alarmerande, men det går också hävda att det som *inte* sägs i det här reportaget är av värde utifrån Foucaults diskursteori. Wallström pratar om en annalkande systemkollaps som flyktingarna uppfattas som skyldiga till, istället för att problematisera att svenska myndigheter inte rustats för att utföra sitt jobb. För en utrikesminister finns det inte utrymme för självkritik eller problematisering av sättet situationen hanterats på.

Ovanstående citat går också analysera utifrån Skinners teori gällande manipulation av konventioner, alltså hur en aktör som uttrycker något som bryter emot rådande normer och värderingar måste anstränga sig för att framstå som dygdig. Wallström säger att systemen kommer braka ihop, att situationen inte går upprätthålla, och pekar indirekt ut flyktingarna som skyldiga. Som socialdemokratisk utrikesminister, känd för att hålla

¹⁰² Stenberg, Ewa, ”Margot Wallström om bränderna: SD har ett ansvar”, Dagens Nyheter, 2015-10-30.

¹⁰³ Stenberg, Ewa, ”Margot Wallström om bränderna: SD har ett ansvar”, Dagens Nyheter, 2015-10-30.

jämställdhet och mänskliga rättigheter högt, är detta ett riskabelt språkbruk. Men i samma andetag framhäver hon att det är ”ett värdigt mottagande” som ligger till grund för den inställningen. Således försöker hon uttrycka sig på ett sätt som kan legitimera och motivera det normbrytande uttalandet i termer av välvilja.

Innan vi går vidare är det värt att nämna just den annalkande *systemkollaps* som florerar i diskussionen. Wallström använder inte begreppet i sin bestämda form, men både Sverigedemokraternas Paula Bieler och Moderaternas ledare gör det. Kinnberg Batra menar förändringar krävs gällande asylmottagandet, och om man inte reagerar: ”väntar någon form av systemkollaps.”¹⁰⁴ Sverigedemokraternas integrationspolitiska talesperson använder sig av samma begrepp, men tar det steget längre genom att säga att den hotande systemkollapsen redan har drabbat det svenska samhället.¹⁰⁵ Detta går att tolka som en indikator på att graderna i debatten har stigit. Under perioden 1990-1993 får begreppet systemkollaps enbart tre träffar i artikeldatabasen. Samtliga beskriver det ekonomiska läget i landet, om än med visst fokus på flyktingmottagandets kostnader.¹⁰⁶

I en intervju med Centerpartiets ledare Annie Lööf från 2015 går det analysera såväl person, politisk vision som den ställning utifrån vilken hon uttrycker sig. Lööf är oppositionspolitiker och den frihet som kommer med en position utifrån regeringsposition går att finna i hennes språk. Hon framhäver till skillnad från Wallström en tydlig kritik emot systemet och just de politiska åtgärder som tagits. Hon vill inte kalla det för en *flyktingkris*, utan en ”kostnads- och systemkris” och menar att det beror på dåligt ledarskap från regeringens håll. Den öppna och generösa hållning uttrycks tydligt och Lööf uttrycker sig i linje med den Sverigebild vi tidigare lyft när hon poängterar att Centerpartiet värnar asylrätten och inte vill stänga gränserna:

Det är ju inte människor som vi ska sätta en krisstämpel på. Åtgärderna ska ju inte sättas in mot de flyktingar som kommer. Åtgärder måste sättas in mot de system som nu inte klarar av trycket.¹⁰⁷

¹⁰⁴ TT Nyhetsbyrån, ”M kräver flyktingstopp vid gränsen”, 2015-11-09.

¹⁰⁵ TT Nyhetsbyrå, ”SD-kampanj ska avskräcka flyktingar”, 2015-10-15.

¹⁰⁶ Nilsson, Ulf, ”Professorn varnar för systemkollaps. ”Staten kan inte sköta sina affärer”, Expressen, 1993-10-15.

¹⁰⁷ Eriksson, Karin, ”Människors frihet är viktigare än de svenska systemen”, Dagens Nyheter, 2015-12-06.

Längre fram i intervjun uttrycker Lööf närmare vad hennes systemkritik innebär: ”- det handlar om jobben och att få ett jobbfokus i asylprocessen”. Här går det urskönja en tydlig politisk vision och riktning i Lööfs sätt att uttrycka sig. När hon pratar om systemförändring ligger en politisk övertygelse till grund för kritiken: det är i mångt och mycket Centerpartiets arbetsmarknadspolitik hon ger uttryck för när hon säger att ”Sverige måste skapa fler tjänstejobb. Vi behöver öppna upp arbetsmarknaden.”¹⁰⁸

Sammanfattningsvis går det hävda att Lööf gör flyktingfrågan till en fråga om arbetsmarknaden och samlar politiska poänger i termer av öppenhet och medmännisklighet samtidigt som hon låter diskussionen bli en arena för sin egen politiska agenda. En strategisk retorik med den höga arbetslösheten bland invandrare tagen i beaktande.

Stefan Löfven, regeringschef och socialdemokratisk partiledare menar å andra sidan att man måste kunna tänka bortom lösningen ”enkla jobb”. Han intervjuas i *Dagens Nyheter* och säger att han istället vill fokusera på utbildning, bostäder och välfärd vilket är i linje med den ideologi hans parti företräder. På frågan om kostnader säger Löfven att det höga antalet flyktingar på kort sikt innebär kostnadsökningar, men att flyktingmottagandet i det långa loppet är en ”investering” för landet.¹⁰⁹ Exemplet är ett av många som visar på en retorik och inställning som handlar om att flyktingmottagandet ska vara ekonomiskt lönsamt för Sverige. Detta uttrycks i båda blocken och är intressant då den humanitära aspekten och det rent moraliska ansvaret tycks vara sekundärt.¹¹⁰

Oppositionsledare Anna Kinnberg Batra (M) har upprepande gånger tagit avstånd från Sverigedemokraterna, bland annat genom att uttrycka att det är ett ”rasistiskt parti” och att samarbete inte är aktuellt. Detta är en uppfattning hon delar med resterande partier i alliansen.¹¹¹ Under den undersökta perioden sker dock en drastisk vändning i detta ställningstagande, och bara månader efter uttalandet om att Sverigedemokraterna är

¹⁰⁸ Centerpartiet. Enkla jobb- jobb utan utbildning. <https://www.centerpartiet.se/landningssidor/2016-juli/enkla-jobb---jobb-utan-utbildning.html> 2017-12-10 (Hämtad 2017-12-01).

¹⁰⁹ Olsson, Hans & Rosén, Hans, ”Det är inte ödet som styr, utan det är vi som avgör”, *Dagens Nyheter*, 2016-04-28.

¹¹⁰ ”- Att ta emot människor som måste fly kostar på kort sikt pengar. Men ju snabbare man integreras och börjar jobba desto större vinst för samhället.” Kinnberg Batra, Anna, *Dagens Nyheter*, 2016-04-27.

¹¹¹ Svensson, Frida, ”Kritiken mot Busch Thor: Ett Desperat dödsryck av KD”, *Svenska Dagbladet*, 2016-09-01.

rasister förklarar Kinnberg Batra att Moderaterna öppnar upp för samarbete med partiet.¹¹² Exemplet visar inte bara på politikens snabba vändningar utan också hur samtiden och den rådande diskursen påverkar vad som kan sägas och göras. Vi har hittills kunnat kartlägga ett alarmerande språk som innehållit såväl partipolitiska som ideologiska ytt-ringar. Detta kan anses ha styrt diskursen i en invandrarkritisk riktning, men det kan också ses som en indikator på att diskursen faktiskt har förändrats. Moderaternas öppning mot Sverigedemokraterna tyder på att det skapats utrymme för kontroversiella uttalanden och ställningstaganden i väletablerade och legitima politiska kretsar.

Detta leder oss till ytterligare en dimension av debatten. Nämligen den korrelation som finns mellan den politiska sfären och samhällsklimatet.

Återkommande i artiklar där politiker uttalar sig är viljan att vara väljarna till lags: det är inte bara ideologi och politisk vision som styr, det är också opinionssiffror. Till exempel motiverar Moderaterna sitt ändrade ställningstagande gällande Sverigedemokratiskt samarbete med att peka på opinionen: ”Att tala med alla partier utom Sverigedemokraterna respekterar inte väljarnas beslut.”¹¹³ Löfven uttrycker samma sak för att motivera de nya restriktiva flyktinglagarna: ”Vi måste agera för att säkerställa att människor litar på att samhället och välfärden fungerar.”¹¹⁴

De tvära kasten kan sammanfattas som en kappvändning efter opinionens vindar. Politikerna anpassar sig efter opinionsmätningarnas senaste resultat och ändrar spår istället för att problematisera och förklara sin politiska grund och vision. Utfallet blir en oförutsägbar och populistiskt styrd agenda, präglad av slitningar mellan ideologi och praktik.

De politiska vändningarna går dock att analysera ur ytterligare ett perspektiv: politikerna kan anses ha skapat den invandrarkritiska opinionen själva. Genom det alarmerande språket och den kris som framställs uppfattar väljarna att ”trycket” på Sverige måste minska. Detta legitimerar förslag på restriktiva åtgärder, i linje med den invandrarkritiska och nationalistisk färgade agenda som etablerat sig i landet sedan 1990-talet. Samtidigt behöver politikerna inte själva ta ansvar utan pekar istället på opinionen.

¹¹² Sundberg, Mats, ”Därför har Moderaterna ändrat sig om SD”, SVT Nyheter, 2017-01-24.

¹¹³ Sundberg, Mats, ”Därför har Moderaterna ändrat sig om SD”, SVT Nyheter, 2017-01-24.

¹¹⁴ Dellin, Hannes, Stiernstedt Jenny, Nygårds, Olle, ”Tyskland satsar miljarder”, Svenska Dagbladet, 2015-09-08.

Med den tanken i bakhuvudet ska vi gå vidare och undersöka hur Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson uttrycker sig i frågan. Åkesson är partiledare för 2010-talets missnöjesparti som är uttalat invandrarkritiska och i en intervju med rubriken ”SD vill kartlägga muslimers attityder” svarar han på frågor gällande flyktingmottagande. Intervjun görs på hösten 2015, en tid som beskrivs som den mest ”framgångsrika perioden någonsin för Sverigedemokraterna” på grund av de beslut som drastiskt inskränkt invandringen till landet. Åkesson välkomnar besluten och tar han diskussionen steget längre och lägger fram ett förslag om att sätta in militära insatser för att ”klara av svenskt flyktingmottagande.”¹¹⁵

Det mest anmärkningsvärda i intervjun är den säkerhetsretorik Åkesson för, och hans språk går att förstå utifrån Skinners talhandlingsteori. Genom att prata om ”militära insatser” kategoriserar Åkesson tydligt flyktingfrågan som en säkerhetsfråga där Sverige är hotat. Åkesson är en partiledare med stort folkligt stöd. Att han kan prata om flyktingmottagande och militära insatser i samma andetag tyder på att frågan flyttats på den politiska agendan och ses som en säkerhetsfråga av en stor del av den svenska befolkningen.

I en debattartikel som publiceras i SVT opinion använder han ett än hårdare språk. Med en alarmerande undergångsretorik förklarar Åkesson flyktingar som ensamt skyldiga för våld och sexuella övergrepp i landet:

Följderna av flyktingkrisen förvärras. Varje dag kommer nya rapporter om våld och sexuella övergrepp från invandrargäng.¹¹⁶

Längre ned i texten förklaras också välfärdens brister som en konsekvens av flyktingmottagandet. Först skolan:

Alla är överens om att den svenska skolan håller för låg kvalitet. En redan ansträngd verksamhet får under 2016 utöver den ordinarie årskullen en oväntad tillökning när 41000 nyanlända invandrabarn- och ungdomar ska in i den svenska grundskolan.¹¹⁷

¹¹⁵ Brandell, Tobias, ”SD vill kartlägga muslimers attityder”, Svenska Dagbladet, 2015-11-27.

¹¹⁶ Åkesson, Jimmie, ”Låt SD och M rita om det politiska landskapet”, SVT Opinion, 2016-02-4.

¹¹⁷ Åkesson, Jimmie, ”Låt SD och M rita om det politiska landskapet”, SVT Opinion, 2016-02-4.

Sedan äldreomsorgen:

I tidningarna kan vi läsa om hur platser på äldreboenden dras in för att ge rum åt nyanlända. Kostnader skenar. Skatter och avgifter höjs. Vi tvingas till nedskärningar i välfärden.¹¹⁸

Åkesson företräder som sagt ett uttalat invandrarkritiskt parti som säger sig värna och premiera den svenska nationen, traditionen och befolkningen. Rent språkligt är hans uttalanden tacksamma att analysera då det riktade och värdeladdad språkbruket är både tydligt och radikalt. Åkessons strävar inte efter att hålla sig inom ramen för den svenska öppenheten utan vill tvärt om bryta mot rådande konventioner, eller som han själv skriver: ”måla om det politiska landskapet.”

Åkessons språkbruk, och vad det säger om diskursen och det kringliggande samhällsklimatet är också intressant. Med Sverigedemokraternas höga opinionssiffror i åtanke måste Åkessons uttalanden anses ha uppnått en typ av legitimitet i Sverige. Vi kan utifrån detta fastställa att det råder en diskurs där en främlingsfientlighet, nationalism och säkerhetsdiskurs, är utbredd och etablerad.

Sammanfattningsvis har ett tydligt värdeladdat, politiserat och riktat språkbruk kunnat urskönjas i ovanstående del av undersökningen. Att partiledares uttalanden är noga avvägda och präglade av ideologi är inte överraskande, men ändå viktigt att kunna utkristallisera. Det är först då vi kan förstå hur och när språket används som ett vapen för att göra politiska poänger. För vissa är det värdefullt att pata om humanitet, för andra är krisen och främlingsfientligheten poängen.

5.5 Nyanser i flyktingfrågan

Som tidigare beskrivits har såväl 1990-talet som 2010-talet innehållit starka uttryck för främlingsfientlighet och rasism. Många har gjort en koppling mellan rasismen i samhället och den främlingsfientliga retorik som uttrycks av såväl politiker som journalister. Tidigare delar av den här undersökningen har visat på ett alarmerande språkbruk som framställer flyktingmottagandet som ett hot emot såväl välfärden som säkerheten i Sverige.

¹¹⁸ Åkesson, Jimmie, ”Låt SD och M rita om det politiska landskapet”, SVT Opinion, 2016-02-4.

Men det är samtidigt viktigt att belysa de nyanseringar som finns i materialet. Under båda undersökta tidsepoker har journalister problematiserat samhällsklimatet i allmänhet och språkbruket i synnerhet.

I en artikel från 1993 beskrivs situationen som en ”humanitär kris i Europa”, istället för en kris för Sverige¹¹⁹ och Jesus Alcala kritiserar hårt de visumtvång som antagits som en lösning.¹²⁰ Motreaktioner uttryckts också i människors engagemang genom demonstrationer, galor och civilt engagemang.¹²¹

Under 2014-2016 sker samma sak. Det arrangerades och rapporterades om galor och stora demonstrationer mot rasismen i samhället. I en artikel från *Aftonbladet* riktas kritik mot journalister och politiker som använder ett laddat språk som gagnar främlingsfientliga krafter.¹²² En rad mediala kampanjer som aktivt tar ställning mot rasisms drivs.¹²³

Denna typ av rapportering tillhandahåller en analys som erbjuder läsaren perspektiv och distans till den dominerande diskursen. Detta är viktigt att beakta för att undvika endimensionella slutsatser, men det leder oss också till ytterligare en dimension av debatten: den polarisering som vuxit fram. På samma sätt som de undersökta artiklarna visar på motsättningar i fråga gör det politiska och samhällsliga klimatet det. Asylboenden bränns och kritik mot flyktingmottagande uttrycks i väljarstöd opinions-siffror, samtidigt är det civila engagemanget för människor på flykt är stort och på flera håll drivs initiativ för antirasism och öppenhet.

¹¹⁹ Wijkman, Anders & Holmberg, Johan, "Ställ Serbien inför ultimatum!", Dagens nyheter, 1993-01-23.

¹²⁰ Alcala, Jesus "Folkpartiets politik är omoralisk", Dagens Nyheter, 1993-08-13.

¹²¹ "Sverige mot rasismen", Expressen, 1990-06-01 & "Höstens kris lyfte solidariteten", Dagens Nyheter, 2015-12-24.

¹²² Bengtsson, Jesper, Kara, Sirin & Kjellgren, Torsten, "Medierna väljer rasisternas väg", Aftonbladet, 2016-03-12.

¹²³ Häger, Björn, "Den stora konspirationen: Nio raka svar om mörkning, medier och migration" i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016.

5.6 Kampen för kontroverserna

Den sista pusselbiten ska vi lägga med hjälp av ovanstående resonemang, undersökningens kontextuella ramverk och de politiska beslut som fattats till följd av flyktingsituationen. Det handlar om hur man under både 1990-talet som 2010-talet gjort tvära kast och på kort tid radikalt reviderat flyktingpolitiken.

Vi börjar med 1990-talet. Den borgerliga regeringen som tillsätts 1991 börjar år 1993 inskränka flyktingars rättigheter genom visumtvång. Diskursen har anammat en restriktiv inställning då invandring främst ses som en belastning för landet. Argumentationen innehåller element av nationalism. De stärkta strategierna för återvandring och uppfattningar om ett folk kopplade till en nation exemplifierar detta.

Under 2010-talet sker samma snabba vändningar. Diskussionen går från att Socialdemokraternas Löfven talar om öppna gränser till att månader senare ha infört visumtvång och en rad andra restriktioner för flyktingar. Belastningsperspektivet återfinns även i denna tid men graderna har vridits upp och frågan talas även om som ett hot emot landets inre säkerhet.

De tvära kasten i flyktingpolitiken ska nu sättas i relation till primärmaterialet. Det mest framträdande har varit ett alarmerande språkbruk där flyktingkrisen är Sveriges, inte flyktingarnas. I linje med denna svenskorienterade problemformulering har ett belastnings- och säkerhetsperspektiv dominerat språket. Nationalistiska tendenser och attityder har ofta återkommit i argumentationen.

Finns det ett samband mellan språket som använts för att skildra flyktingmottagandet och besluten i frågan? Hur kan vi i så fall förstå det? Min tes är att sättet man pratat på har skapat en fientlig attityd gentemot invandring och flyktingar. Språket har styrt diskursen i en tydlig riktning och i det öppna invandrarvänliga Sverige etableras ett restriktivt förhållningssätt i frågan.

När verkligheten skildras med en undergångsretorik och opinionssiffrorna visar stöd för SD har det framstått som både logiskt och legitimt av politiker att göra något drastiskt. Tvärvändningar framställs som nödvändiga, rent av humana. Min slutsats är att det alarmerande språkbruk som ställt flyktingarna emot den svenska välfärden och säkerheten har skapat stöd för den politiska utvecklingen. Trots att besluten står långt ifrån de värden som *egentligen* anses identifiera svensk politik.

5.7 Resultat och sammanfattning

Återkommande teman och dominanta mönster har identifierats i materialet med hjälp av uppsatsens metodologiska och teoretiska ramverk. Det mest centrala har varit det alarmande språkbruket som förmedlar en kris och framställer flyktingmottagandet som en belastning, börda och fara för Sveriges välfärd, men också säkerhet.

Kopplingar mellan den samhällseliga utvecklingen och den flyktingpolitiska diskursen har gjorts genom undersökningen. Radikala åsikter ger sig uttryck i både språket, politiken och samhället. Under båda tidsepokerna har två öppet invandrarkritiska partier vuxit fram och etablerat sig i Sverige. Ofta har de beskyllts för att tala på ett sätt som banar väg för främlingsfientlighet och rasism, men undergångsretoriken användas av såväl journalister som politiker från andra partier.

Undersökningens slutsats är att språket har bidragit till att vidga diskursen och påverkat hur man uttryckt sig och förhållit sig i flyktingfrågan. Det har blivit högre i tak i diskussionen och åsikter som ursprungligen skulle anses kontroversiella har fått fäste och normaliserats. Flera exempel visar att språket på olika sätt används som politiskt vapen med en värdeladdning och riktning. Författaren tycks då ha en avsikt med sitt språk, sitt val av ord och begrepp.

Samtidigt finns det artiklar som har ett laddat språk med alarmerande ord utan att författaren kan tillskrivas politisk avsikt. Journalister använder ett språk som attraherar läsare för att kunna sälja, och även om detta inte avskriver dem ansvar nyanserar det vår tolkning av språkbruket.

Vidare har undersökningen visat att diskursen gällande flyktingmottagande präglats av skepticism under såväl 1990-talet som 2010-talet. Vi har utifrån detta konstaterat en ideologisering av frågan. Som läsare uppfattar man en text utifrån ett sedan länge flyktingkritiskt perspektiv utan att författaren nödvändigtvis menar att leverera flyktingkritiska poänger.

6 Slutsats

Det här arbetet har undersökt tidningsartiklar från två tidsperioder i svensk historia under vilka flyktingfrågan utgjort en central och omfattande debatt. Syftet har varit att studera språket för att analysera hur man pratat om situationen och därefter undersöka kopplingar mellan språket och den samhälleliga och flyktingpolitiska utvecklingen. Det kontextuella sammanhang som omgivit flyktingdebatten har utgjort en central del av arbetet.

Det har konstaterats att språket är laddat och präglas av alarmerande ord, begrepp och tonlägen. Flyktingarna ställs emot den svenska välfärden och kopplas samman med påfrestningar och risker för det svenska samhället. Den belastningsretorik, säkerhetsdiskurs men också främlingsfientlighet som identifierats går härleda till nationalistiska uppfattningar. Detta finns i språket hos både journalister och politiker för båda undersökta tidsperioder.

Sammanfattningsvis har en rad språkliga händelser vaskats fram, bland annat värdeladdade ord och uttryck, manipulering av konventioner och politisering och ideologisering av begrepp. Genom dessa har språket bidragit till att vidga diskursen i flyktingfrågan, vilket visar hur språket används som politiskt vapen.

I det solidariska, invandravänliga Sverige har ett språk och förhållningssätt som öppet uttrycker en restriktiv inställning till flyktingmottagande normaliserats och etablerats. Här har en förståelse för språkets makt och påverkansmöjligheter kopplats till den samhälleliga och politiska utvecklingen. Främst politikernas uttalanden har lästs utifrån en förståelse för deras språk som medvetet använt: de uttrycker sig med en ambition om att åstadkomma någonting med sitt språk. Genom att skildra en kris och prata om en analkande systemkollaps gör man det möjligt att indikera åtgärder som i den ursprungliga diskursen skulle varit otänkbara.

Språket som hanterat flyktingfrågan har kontrasterats mot de politiska beslut som införs under 1990-talet och 2010-talet. Besluten kan tyckas plötsliga och orimliga i sin drastiska uppkomst, men vi har kunnat se att mentaliteten de bygger på funnits i debatten länge. Om ett fientligt, krisbetonat språkbruk används för att skildra en situation under en lång tid skapas underliggande uppfattningar i frågan. När graderna sedan vrids upp och språket radikaliserar uppfattas det inte som främmande: attityderna är redan

rotade i diskussionen. Således förändras diskursen, men inte över en natt som man kan tro. Ett sedan länge riktat men lågmält språk har möjliggjort de politiska kasten och opinionens acceptans av dessa.

I undersökningen har tydliga kopplingar mellan den samhällsliga utvecklingen och språket observerats. Stöd för detta identifierade samspel har stärkts av opinionssiffror och valresultat men också av en ökad främlingsfientlighet under båda tidsperioder. Ju mer flyktningkritiskt språk i debatten, ju mer främlingsfientlighet och rasism i samhället. Samtidigt har det funnits motreaktioner i diskussionen. Dessa är viktiga att betona för att understryka hur mångbottnad en fråga och dess utvecklingen är. I detta arbete har det kontextuella ramverket bidragit till att nyansera och skapa en holistisk analys av debatten kring flyktingfrågan. Samspelet mellan olika forum och sfärer har belysts för att poängtera undersökningens kanske främsta slutsats: en växelverkan mellan olika mekanismer påverkar och formar verkligheten, vårt förhållningssätt till denna samt hur diskussionen utvecklas. I detta komplexa samspel utgör språket en avgörande faktor.¹²⁴

¹²⁴ Ett stort tack till min handledare Rouzbeh Parsi för all vägledning och stöttning.

Referenser

Primärmaterial

Alcala, Jesus "Folkpartiets politik är omoralisk", Dagens Nyheter, 1993-08-13

Af Kleen, Björn, "Östermalm skiftar färg", Dagens Nyheter, 2016-03-20

Andersson, Georg, "Är det humant?", Dagens Nyheter, 1992-07-18

Bengtsson, Jesper, Kara, Sirin & Kjellgren, Torsten, "Medierna väljer rasisternas väg", Aftonbladet. 2016-03-12

Bolling, Anders & Svahn, Hans, "Löven: Mitt Europa bygger inte murar", Dagens Nyheter, 2017-12-14

Brandell, Tobias, "SD vill kartlägga muslimers attityder", Svenska Dagbladet, 2015-11-27

Dahlberg, Anna, "Alla flyr ansvar för flyktingkrisen", Expressen, 2015-10-04

Dellin, Hannes, Stiernstedt, Jenny, Nygårds, Olle, "Tyskland Satsar flera miljarder", Svenska Dagbladet, 2015-09-08

Eriksson, Karin, "Människors frihet är viktigare än de svenska systemen", Dagens Nyheter, 2015-12-06

Friggebo, Birgit & Westerberg, Bengt "En humanflyktingpolitik", Dagens Nyheter, 1992-07-11

Guillou, Jan, "Därför är det som Lena och Ulf har gjort så förfärligt" Aftonbladet, 2016-04-3

Hansson, Wolfgang, "Ska vi stänga gränser - eller försöka hitta de ruttna äggen?", Aftonbladet, 2015-11-16

Hellberg, Anders, "Tvång ta emot flykting", Dagens Nyheter, 1992-10-29

"Höstens kris lyfte solidariteten", Dagens Nyheter, 2015-12-24

Melin, Lena, "Regeringen måste faktiskt göra något", Aftonbladet, 2015-11-19

Nilsson, Ulf, "Professorn varnar för systemkollaps. "Staten kan inte sköta sina affärer", Expressen, 1993-10-15

Olsson, Hans, "Anna Kinberg Batra: Helt oacceptabelt med en miljon i Utanförskap", Dagens Nyheter 2016-04-27

Olsson, Hans & Rosén, Hans, "Det är inte ödet som styr, utan det är vi som avgör", Dagens Nyheter, 2016-04-28

Olsson, Hans, "S och M överens om att fler åtgärder behövs- Flyktingkrisen", Dagens Nyheter, 2015-11-07

Olsson, Hans, "Terror kopplas till flyktingvågen", Dagens Nyheter, 2015-11-21

Stenberg, Ewa, "Margot Wallström om bränderna: SD har ett ansvar", Dagens Nyheter, 2015-10-30

Sundberg, Mats, "Därför har Moderaterna ändrat sig om SD", SVT Nyheter, 2017-01-24

Svensson, Frida, "Kritiken mot Busch Thor: Ett Desperat dödsryck av KD", Svenska Dagbladet, 2016-09-01

"Sverige mot rasismen", Expressen, 1990-06-01

TT Nyhetsbyrå, "Sverker Åström: Sätt ta för flyktinginvandringen", 1990-08-25

TT Nyhetsbyrå, "M kräver flyktingstopp vid gränsen", 2015-11-09

TT Nyhetsbyrå, "SD-kampanj ska avskräcka flyktingar", 2015-10-15

TT Nyhetsbyrå, "Westerberg: invandrarministern måste ta tillbaka uttalandet eller avgå", 1990-14-05

Wijkman, Anders & Holmberg, Johan, "Ställ Serbien inför ultimatum!", Dagens nyheter, 1993-01-23

Åkesson, Jimmie, "Låt SD och M rita om det politiska landskapet", SVT Opinion, 2016-02-4

Öhman, Peter, "Kriget tar knäcken på invandrarverket", Expressen, 1992-06-24,

Litteratur

Abiri, Elisabeth, *The securitisation of migration: towards an understanding of migration policy changes in the 1990s : the case of Sweden*, Diss. (sammanfattning) Göteborgs universitet, 2000

Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediastudier, Stockholm, 2016

Centerpartiet. Enkla jobb- jobb utan utbildning.

<https://www.centerpartiet.se/landningssidor/2016-juli/enkla-jobb---jobb-utan-utbildning.html> (Hämtad 2017-12-01)

Brottsförebyggande rådet. Hatbrottsstatistik.

<https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistiska-undersokningar/hatbrottsstatistik.html> (Hämtad 2018-12-20)

Djalaie, Rouzbeh, ”Ett långsamt paradigmskifte i migrationsjournalistiken”, i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016

Demker, Marie & Malmström, Cecilia, *Ingenmansland?: svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning*. Lund: Studentlitteratur, 1999

Eriksson, Stefan, *Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden*, Bilaga 4 till LU2011, <http://www.regeringen.se/contentassets/dd303e8dfe24477cbded3eccac15f88e/forskningsrapport-utrikes-fodda-pa-den-svenska-arbetsmarknaden> (Hämtad 2018-01-06)

Friberg, Anna, *Demokrati bortom politiken: en begreppshistorisk analys av demokrati-begreppet inom Sveriges socialdemokratiska arbetareparti 1919–1939*. Diss. Härnösand: Mittuniversitetet, 2013

Granestrånd, Lasse, ”Mina sjuåriga år med flyktingfrågan och hur jag kom fram till att medierna (och politikerna) misskött den” i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016

Hammerstad, Anne, “UNHCR and the Securitization of Forced Migration”, in Betts, Alexander & Loescher, Gil (red.), 2011), *Refugees in international relations*, Oxford: Oxford University Press, 2011

Häger, Björn, ”Den stora konspirationen: Nio raka svar om mörkning, medier och migration” i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016

Johansson, Christina, *Välkomna till Sverige?: svenska migrationspolitiska diskurser under 1900-talets andra hälft*, 1. uppl., Bokbox, Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2006, Malmö, 2005

Jordheim, Helge, *Läsningens vetenskap: utkast till en ny filologi*, Anthropos, Gråbo, 2003

Kara, Sirin & Kjellgren, Torsten, *Ordval som avgör*, Tankesmedjan Tiden, 2016

Reinhart, K., & Michaela W., R, “Crisis”, *Journal of the History of Ideas*, no. 2, p. 357-400, 2006

Landsorganisationen i Sverige. Den ekonomiska ojämlikheten i Sverige ökar. http://www.lo.se/start/nyheter/kartlaggning_av_den_ekonomiska_ojamlikheten_i_sverige (Hämtad 2012-12-22)

Lindberg, Anders, ”Som små doser arsenik”, i Andersson Schwarz, Jonas & Truedson, Lars, *Migrationen i medierna: men det får en väl inte prata om?*, Institutet för mediestudier, Stockholm, 2016

Melve, Leidulf, “Review: Helge Jordheim, Lesningens vitenskap: Utkast til en ny filologi”, *Scandinavian Journal of History*, vol. 28, no. 3-4, s. 316-318, 2003

Melvin, R., & Michaela W., R. Introduction: Translation of Reinhart Koselleck's "Krise," in *Geschichtliche Grundbegriffe. Journal Of The History Of Ideas*, (2), 343, 2006

Nilsson, Torbjörn, *Hundra år av svensk politik*, 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning, 2009

Novus. Novus/TV4 väljarbarometer oktober: Historiskt högt stöd för Centerpartiet. <http://novus.se/valjaropinionen/tv4novus-valjarbarometer/2016-2/novustv4-valjarbarometer-oktober-historiskt-hogt-stod-centerpartiet/> (Hämtad 2017-12-31)

Schenkkan. Nate, *Nations in Transit 2016: Europe and Eurasia Brace for Impact*, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2016> (Hämtad 2017-12-26)

Sjöberg, Thomas, *Clownen som slutade skratta: ett porträtt av det högerpopulistiska partiet Ny demokrati, Ian Wachtmeisters och Bert Karlssons skötebarn*, Telegram, Stockholm, 2014

Statistiska Centralbyrån. Arbetslösheten tog fart under finanskrisen. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/arbetslosheten/> (Hämtad 2017-11-23)

Statistiska Centralbyrån. Från fem till åtta partier i riksdagen. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/val-och-partier/valresultat-over-tid/> (Hämtad 2017-12-12)

Statistiska Centralbyrån. Stor skillnad i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda. <https://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Stor-skillnad-i-sysselsattning--mellan-inrikes-och-utrikes-fodda/> (Hämtad 2017-12-17)

Statistiska Centralbyrån. Stark tillväxt för Sveriges ekonomi. <https://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Nationalrakenskaper/Amnesovergripande-statistik/Sveriges-ekonomi---statistiskt-perspektiv/197178/197186/Behallare-for-Press/400331/> (Hämtad 2017-12-01)

Statistiska Centralbyrån. Valresultat över tid. https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/val-och-partier/valresultat-over-tid/#story_a9bf9548-dff8-4ead-a19b-af3249a5481f, (Hämtad 2017-12-7)

Strömbäck, Jesper, Andersson, Felicia & Nedlund, Evelina, ”Invandring i media- Hur rapporterade svenska tidningar åren 2010-2015?”, Rapport 2017:6, Stockholm, 2017

SvT Nyheter, ”Över 90 anlagda bränder på asylboenden”
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/over-90-anlagda-brander-pa-asylboenden-forra-aret> (Hämtad 2017-12-6)

Tamas, Gellert, *Lasermannen: en berättelse om Sverige*, Ordfront, Stockholm, 2002

The UN refugee agency. Global Trends. Forced displacement in 2016. <http://www.unhcr.org/globaltrends2016/> (Hämtad 2017-12-3)

Thurén, Torsten, *Ideologi och politik: den svåra konsten att ta ställning*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2004

Tollefsen, Aina & Appelqvist, Maria. (red.), *En ny flyktningspolitik i Norden?: midlertidig beskyttelse på 1990-tallet*, Nordisk Ministerråd, København, 1998

Tully, James (red.), *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1988

Wingborg, Mats, *Den blåbruna röran: SD:s flirt med Alliansen och högerens vägval*, Leopard, Stockholm, 2016.